

Covid-19 Pandemisinde
YOKSULLARIN TEMEL
GIDALARA ERİŞİMİ

TÜKETİCİ HAKLARI DERNEĞİ

🏠 Gazi Mustafa Kemal Bulvarı No:12 Onur İşhanı (Onur Çarşısı) Kat: 3 Daire No: 64
Kızılay /Ankara

☎ (0312) 417 93 34 – 425 15 29 – 419 3774

📠 (0312) 425 15 29

➤ www.tuketicihaklari.org.tr

✉ thdankara@gmail.com, thd@tuketicihaklari.org.tr

Raporu Hazırlayan:

Cemile Erdoğan

Tasarım ve Redaksiyon:

Basım Yeri ve Tarihi: Ankara-2021

“Bu rapor, **ETKİNİZ AB Programı** kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden **Tüketici Hakları Derneği** sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.”

Onlar ki toprakta karınca,
suda balık,
havada kuş kadar
çokturlar;
korkak,
cesur,
câhil,
hakîm
ve çocukturlar

ve kahreden
yaratana ki onlardır,
destanımızda yalnız onların maceraları vardır.

...

En bilgin aynalara
en renkli şekilleri aksettiren onlardır.

Asırda onlar yendi, onlar yenildi.

Çok söz edildi onlara dair

ve onlar için:

zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri yoktur,
denildi.

(Kuvayi Milliye Destanı'ndan-Nazım Hikmet RAN)

İÇİNDEKİLER

Tablo Dizini	5
1 Yönetici Özeti	6
2 Çalışmanın Amacı	11
2.1 Arka Plan	11
2.2 Çalışmanın Hedefi	15
2.3 Çalışmanın Yöntemi	15
2.4 Çalışmanın Barındırdığı Riskler	16
2.5 Etik Çerçeve	17
3 Katılımcıların Demografik Durumları	18
3.1 Genel Değerlendirme	18
3.2 Covid-19 Pandemisi Süreci Değerlendirmesi	20
4 Pandemi Öncesi ve Sonrasında Yoksulların Temel Gıdalara Erişim Durumları	23
4.1 Genel Durum	23
4.2 Pandemi Öncesinde ve Sonrasında Yoksulların Kırmızı Et Tüketim Durumu	26
4.3 Pandemi Öncesinde ve Sonrasında Yoksulların Tavuk ve Balık Tüketim Durumu	27
4.4 Pandemi Öncesinde ve Sonrasında Yoksulların Yemeklik ve Sofralık Yağ Tüketimi	28
4.5 Pandemi Öncesinde ve Sonrasında Yoksulların Kahvaltılık Tüketim Durumu	29
4.6 Pandemi Öncesinde ve Sonrasında Yoksulların Bakliyat Tüketim Durumu	30
4.7 Pandemi Öncesinde ve Sonrasında Yoksulların Sebze ve Meyve Tüketim Durumu	31
5 Pandemi Döneminde Türkiye’de Yoksullara Yönelik Uygulanan Politikalar	33
6 Pandemi Döneminde Farklı Ülkelerde Yoksullara Yönelik Uygulanan Politikalar	38
7 Sonuç	41
8 Anket Grafikleri	44

Tablo Dizini

<i>Tablo 1-2015-2021 Dönemi Asgari Ücret Değişim Tablosu</i>	12
<i>Tablo 2-Asgari Ücretin Dolar Değeri</i>	12
<i>Tablo 3-2015-2021 Dönemi Açlık ve Yoksulluk Sınırı Değişim Tablosu</i>	12
<i>Tablo 4-Asgari Ücretin Ortanca Ücrete Oranı</i>	13
<i>Tablo 5-OECD ülkelerinin Gini Katsayısına Göre Gelir Dağılımı Sıralaması</i>	13
<i>Tablo 6-Yıllara Göre Kişi Başı Milli Gelirin Dolar ve TL Bazında Değişimi</i>	14
<i>Tablo 7 -Aylık Asgari Ücret ve Kişi Başı Milli Gelir Karşılaştırması</i>	14
<i>Tablo 8-Mevsim Etkisinden Arındırılmış Temel İşgücü Göstergeleri</i>	18
<i>Tablo 9-Hanede Yaşayan Kişi Sayısı</i>	19
<i>Tablo 10-Hanenin aylık geliri</i>	19
<i>Tablo 11-Kimlere Borcunuz Var?</i>	20
<i>Tablo 12-Kişisel Geliriniz Pandemi Öncesine Göre Azaldı mı?</i>	21
<i>Tablo 13-Açlık Sınırı Asgari Ücret Karşılaştırması</i>	23
<i>Tablo 14-Yoksulluk Sınırı Asgari Ücret Karşılaştırması</i>	24

1 Yönetici Özeti

BM kalkınma Programı'nın (UNDP) "pandemi dalga dalga yayılıyor; baş etme gücü en düşük olan insanları ezebilecek güçtedir"¹ değerlendirmesi ekonomik geliri düşük veya ekonomik gelirden yoksul kesimler için Covid-19 salgınının önemsenmesi gereken bir tehlike olduğunu göstermektedir.

"Covid-19 Pandemisinde Yoksulların Temel Gıdalara Erişimi" çalışması salgının sağlık açısından yarattığı risklerin yanında bu sürecin yoksullar için temel gıdalara erişim konusunda ortaya çıkardığı zorlukları ve yoksulların temel gıdalara erişememelerinin sebep olduğu hak ihlali durumunu tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

Çalışma sürecinde, asgari ücret ve altında geliri olan veya herhangi bir gelirden yoksun olan yoksullar hedef kitle olarak seçilmiştir. Çalışma 15 Aralık-15 Ocak tarihlerinde 173 kişinin katılımıyla online gerçekleştirilmiştir.

Online anket çalışmasında yoksullara demografik bilgiler ile pandemi öncesinde ve pandemi sürecinde ekonomik durumları ve temel gıdaları tüketme miktarları sorulmuştur.

Çalışmanın yapıldığı dönemde Türkiye'de durum;

4 kişilik bir ailenin temel gıda gereksiniminin karşılanması için ihtiyaç duyulan asgari tutar düzeyi olan açlık sınırı 2021/Ocak için 3.267TL, barınma, sağlık, gıda, bakım ihtiyaçları için gerekli asgari düzeyi gösteren yoksulluk sınırı ise 11.186TL olarak tespit edilmiştir.

Bir önceki döneme göre açlık sınırı %18,88, yoksulluk sınırı ise %30,52 düzeyinde artmıştır. Bu artışlar, ülkede temel gıda ve hizmetlerin fiyatlarının arttığını göstermektedir.

Bu durum, OECD verilerince de doğrulanmaktadır.

2020/Aralık dönemi itibariyle 2020 yılı gıda enflasyonunda OECD ülkelerinin genel ortalaması %3,3 iken, Türkiye'de bu oran %20,6 olmuştur.

Gıda enflasyonunda yaşanan artış açlık sınırı düzeyinde gerçekleşen artış oranıyla yakınlık göstermektedir.

2020 yılında Türkiye'de gerçekleşen gıda fiyat artış oranı Türkiye'yi takip eden Şili, İrlanda ve Kıbrıs'ın toplamına eşittir.

Gıda fiyatlarındaki artışın yüksek olmasına rağmen 2021 yılı için asgari ücret bir önceki yıla göre %21,56 artarak net 2.825,90TL olarak belirlenmiştir. Ancak, bu artış açlık sınırı için belirlenen düzeyi yakalayamamıştır.

2020 yılının Ocak ayında asgari ücretle 388\$ alınabilirken, 2021 yılı Ocak ayında bu tutar 381\$ olmuştur.

2020 yılı ocak ayında Kişi Başına Düşen Milli Gelir 4.371,80TL olarak gerçekleşmiş ve asgari ücret kişi başına düşen milli gelirin ancak yarısı kadar olabilmıştır.

Çalışmada elde edilen veriler;

- ✓ Çalışmaya katılanların %73,4'ü 50 yaş ve altındaki kişilerden oluşmaktadır. Bu grup, çalışma yaşamına aktif katılan yaş grubunda olmaları rağmen, %55,9'u işsizdir.
- ✓ Bu grubun %23,3'ü 11 Mart tarihinden sonra işten çıkarılmıştır.
- ✓ Katılımcıların %54,3'ü erkek, %45,7 kadınlardan oluşmaktadır.
- ✓ Katılımcıların %63,6'sı evlidir.
- ✓ TÜİK'in 2019 yılı "Nüfus ve Konut Araştırması" verilerine göre Türkiye'de ortalama hane halkı büyüklüğü 3,35 kişi olmasına rağmen çalışmaya katılımcıların yaklaşık yarısının (%46,8) hane halkı büyüklüğü 4 kişi ve üstündedir.
- ✓ %14,5'inin aylık düzenli geliri bulunmamaktadır.
- ✓ %68,2'sinin aylık hane halkı geliri 4000TL'nin altındadır.
- ✓ Çalışmaya katılanların %81,5'i yani her 5 kişiden 4'ü borçlu durumdadır. Katılımcıların %70,5'inin bankalara borcu bulunmamaktadır. Borçlulukta bankaları arkadaşlar, akrabalar ve işyeri takip etmektedir.

1

<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/coronavirus.html>

- ✓ Borçları bulunan yoksulların %17,3'i borçlarını ödeyemedikleri için icralık olmuşlardır.
- ✓ %28,3'ü pandemi sürecinde maaşında kesinti yapıldığını belirtmiştir.
- ✓ Yeterli gelirden ya da gelirden yoksunluk, yoksulları başka kaynaklara yönlendirmiştir. Katılımcıların %28,9'u kamu bankalarının pandemi sürecinde kullandığı kredilere başvurmuş, %19,7'si kamu kurumları ve özel şirketlerden ve %35,8'i akrabalarından destek/yardım almak zorunda kalmışlardır.
- ✓ Katılımcıların %97,7'sine göre pandemi döneminde gıda fiyatları yükselmiştir.

Kırmı Et Tüketimi

- ✓ 2020 yılı Ocak ayında asgari ücretle 46Kg kırmızı et alınabilirken bu miktar 2021 yılı Ocak ayında 40Kg'a düşmüştür.
- ✓ Katılımcıların %16,8'i pandemi öncesinde aylık olarak düzenli et tüketmediklerini belirtirken, bu oran pandemi sürecinde yaklaşık 2 katına çıkarak %31,2 olmuştur.
- ✓ Ayda 2Kg'dan fazla et tüketenler pandemi öncesinde %13,3 iken, bu oran pandemi sürecinde %3,5'e düşmüştür.
- ✓ Katılımcıların %84,4'ü aylık olarak 1Kg'dan az veya hiç et tüketememektedirler.

Tavuk ve Balık Tüketimi

- ✓ Katılımcıların %6,9'u pandemi öncesinde aylık olarak düzenli şekilde tavuk tüketemediklerini belirtirken, bu oran pandemi sürecinde %30'dan fazla artarak %9,2 olmuştur.
- ✓ Pandemi öncesinde düzenli balık tüketmeyenler %24,3 iken, bu oran pandemi sürecinde %37,6'ya çıkmıştır.
- ✓ Aylık 2Kg'dan fazla tavuk tüketenler pandemi öncesinde %18,5 iken, bu oran pandemi sürecinde %4'e düşmüştür.
- ✓ Balık tüketiminde ise katılımcıların %10,4'ü aylık 2Kg'dan fazla balık tüketirken bu oran pandemi sürecinde %2,9'a düşmüştür.

Yemeklik ve Sofralık Yağ Tüketimi

- ✓ Pandeminin başladığı 2020 Mart ve 2021 Ocak aylarında asgari ücretle alınabilen bazı yağların miktarı şu şekildedir;

Dönemler	Ayçiçek Yağı	Zeytin Yağı	Tereyağı
Mart/2020	211LT	77LT	39Kg
Ocak/2021	176LT	56LT	35Kg

- ✓ Pandemi sürecinde aylık 2Kg'dan fazla tereyağı tüketenlerin oranı %30 azalarak %2,3'e düşmüştür. Pandemi öncesinde bu oran %7,5 olarak hesaplanmıştır.
- ✓ Katılımcıların yaklaşık %77'si pandemi sürecinde aylık 0,5Kg'dan az tereyağı tükettiklerini veya hiç tüketemediklerini belirtmişlerdir.
- ✓ Pandemi öncesinde aylık 1Kg ve üstünde zeytinyağı tüketenlerin oranı %19,1 iken, bu oran pandemi sürecinde %9,8'e düşmüştür.
- ✓ Zeytinyağını aylık olarak tüketmeyen veya en fazla 0,5Kg tüketenlerin oranı pandemi öncesinde %50,3 iken, bu oran pandemi döneminde %69,4'e çıkmıştır.
- ✓ Katılımcıların %42,8'i pandemi öncesinde ayda 1Kg'dan fazla ayçiçek yağı tükettiğini belirtirken, bu oran pandemi sürecinde %32,4'e düşmüştür.
- ✓ Aylık olarak 0,5Kg'dan az ayçiçek yağı kullandıklarını veya hiç kullanmadıklarını belirtenlerin oranı pandemi öncesinde %27,2 iken, pandemi sürecinde %39,3'e çıkmıştır.

Kahvaltılık Gıdaların Tüketimi

- ✓ Katılımcıların %67,6'sı pandemi öncesinde yumurtayı günlük tüketebilirken, bu oran pandemi sürecinde %43,9'a düşmüştür.
- ✓ Yumurta tüketimlerinin haftalık periyotla olması oranı artmıştır. Haftada bir yumurta tüketenlerin oranı pandemi öncesinde %13,3 iken, bu oran pandemi sürecinde %21,4'e çıkmıştır.
- ✓ Pandemi sürecinde diğer kahvaltılık besinlerin hepsinde, günlük tüketim oranı pandemi öncesine göre azalırken tüketmeyenlerin oranı ise artmıştır.

Ürünler	Pandemi Öncesinde her gün tüketiyorduk	Pandemi Sürecinde her gün tüketiyoruz	Pandemi Öncesinde tüketmiyorduk	Pandemi Sürecinde tüketmiyoruz
Zeytin	% 88,4	% 73,4	% 2,9	% 5,2
Beyaz Peyniri	% 88,4	% 65,9	% 2,9	% 6,4
Kaşar Peyniri	% 25,4	% 12,1	% 39,9	% 52
Tulum Peyniri	% 16,2	% 8,7	% 59	% 64,2
Bal	% 37	% 21,4	% 35,8	% 45,7
Reçel	% 49,7	% 32,9	% 22,5	% 29,5
Kaymak	% 14,5	% 8,1	% 59,5	% 66,5
Süt	% 30,8	% 20,9	% 13,4	% 22,7
Yoğurt	% 54,3	% 40,9	% 2,3	% 4,3

Bakliyat Tüketimi

- ✓ Yoksulların yaklaşık %84'ü haftada en az bir veya daha fazla makarna, %75'i bulgur tüketmektedir.
- ✓ Kuru fasulyeyi ayda bir tüketenlerin oranı pandemi öncesinde %13,3'ten pandemi sürecinde %19,5'e çıkmıştır.
- ✓ Katılımcıların %11,5'i kuru fasulyeyi, %8,7'si de nohutu aylık olarak düzenli tüketemediklerini belirtmişlerdir.
- ✓ Katılımcıların yarısına yakını bulguru her hafta tüketmektedirler.
- ✓ Yoksulların yarısından fazlası pandemiden öncesinde de pandemi sürecinde de her hafta makarna tüketmektedirler.
- ✓ Mercimek, makarna, bulgur, şehriye ve pirinç yoksulların temel besin gıdalarıdır.

Sebze ve Meyve Tüketimi

- ✓ Çalışmanın katılımcılarının %57'si pandemi öncesinde günlük sebze tüketebildiğini belirtirken bu oran pandemi döneminde %33,5'e düşmüştür
- ✓ %5,8'i haftalık periyotla sebze tüketememektedirler.
- ✓ Haftalık meyve tüketenlerin oranı pandemi öncesinde %55,7'den pandemi sürecinde %33'e düşmüştür.
- ✓ Katılımcıların %61,3'ü haftada 1Kg veya daha az miktarda meyve tüketmektedir.

Türkiye'de Pandemi Sürecinde Yoksullara Yönelik Destekler;

Pandemi sürecinde ekonomik tablonun yoksullar için sıkıntılı bir hal taşımasına rağmen hükümet tarafından sağlanan destekler de ihtiyaçları karşılamanın çok gerisinde kalmıştır. Türkiye pandemi sürecinde "Ekonomik Kalkan Paketi" adıyla 240 milyar lira tutarında destek kaynağı oluşturmuştur.

Bu kaynağın sadece 8,4 milyar lirası Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonundan ve yardım kampanyalarından toplanarak vatandaşlara dağıtılırken, geri kalan tutarın bir kısmı İşsizlik Sigortası Fonundan Kısa Çalışma Ödeneği (KÇÖ), İşsizlik Ödeneği ve Nakdi Ücret Desteği olarak ödenmiştir.

Açıklanan desteğin sadece %3,5'i halka ya da yoksullara destek olarak ödenmiştir.

Buna göre, İşsizlik Sigortası Fonu'ndan yapılan ödemelerin pandeminin etkisini azaltmak için halka yapılan destekler olarak gösterilmesinin gerçeklikle ilgisinin bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan, çalışanlara, Kısa Çalışma Ödeneği olarak çalıştıkları dönemde aldıkları maaşın %60'ı, Nakdi Ücret Desteği olarak Asgari Ücretin %40'ı ve çalıştıkları dönemde aldıkları ücretlerinin %40'ı da İşsizlik Ödeneği olarak ödenmektedir.

Bu durum, halkı normal zamanlar için 'yoksulluk' düzeyinde tutabilecekken, pandemi sürecinde temel gıdaların fiyatlarının yüksek oranda artmasından dolayı yoksulları bu düzeyin de altına çekerek açlığa mahkum etmekte ve 'derin yoksulluğa' neden olmaktadır.

200 milyar liraya yakın kaynak ise şirketlere aktarılmıştır.

Bu veriler, Türkiye'yi pandemi sürecinde halka en az nakdi destek sağlayan ülke konumuna getirmiştir.

DİSK-AR'ın araştırmasına göre; zengin ülkeler yurttaşlarına

GSYİH'nın %12,7'si düzeyinde nakit harcama ve gelir desteğinde bulunurken, bu oran orta gelirli ülkelerde %3,6 yoksul ülkelerde ise %1,6 olmuştur. Türkiye ise pandemi döneminde nakit harcama ve gelir desteği olarak milli gelirin sadece %1,1'i kadar pay ayırmıştır.

Buna göre, Türkiye'nin 'yoksul ülkelerden' daha az bir oranda kaynağı pandemi döneminde halka destek için ayırmıştır.

Ayrıca, toplam ekonomik yardım içinde yurttışa sağlanan nakdi destekte ise Türkiye dünya sonucusu olmuştur.

Hükümet, yoksulların desteklenmesi için sorumluluklarını yerine getirmezen, yerel yönetimlerin bu yöndeki çabalarını da engelleyecek politikalar uygulamıştır. Aşağıda bazı belediyelere uygulanan engellemelere yer verilmektedir:

- ✓ İstanbul, Ankara ve Antalya Büyükşehir Belediyeleri'nin yoksulların ihtiyaçlarını karşılamak için halktan topladıkları 15 milyon 250 bin liraya bankalar tarafından bloke konulmuştur.
- ✓ Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, Odunpazarı Belediyesi ve Antalya-Muratpaşa Belediyesine ait aş evlerinin hesaplarına el konulmuştur.
- ✓ İstanbul, Mersin ve Adana gibi Büyükşehir Belediyeleri'nin bedava ekmek dağıtımını engellenmiştir.

Farklı Ülkelerde Yoksullara Yönelik Politikalar

Birçok ülkenin pandemi sürecinde belirlediği destek paketlerinin büyük kısmı Türkiye'de de olduğu gibi şirketler için kullanılmıştır. Diğer taraftan, ülkelerin pandemi döneminde ayırdıkları kaynaklar şu şekildedir:

Almanya 750 milyar avro

İngiltere 350 milyar sterlin

İtalya 750 milyar avro

İspanya 214 milyar avro

Fransa 345 milyar avro

Dünya genelinde sağlık harcamaları da dahil olmak üzere pandemi kapsamında ayrılan kaynağın değeri 7,9 trilyon dolar olmuştur.

Birçok ülkenin merkezi yönetimleri destekler konusunda şirketlere öncelik verirken, Nantes (Fransa), Rotterdam (Hollanda), Milan (İtalya), New Orleans (ABD), Viyana (Avusturya) ve İstanbul gibi yerel yönetimlerin halka yönelik uygulamaları OECD tarafından örnek ve iyi uygulamalar olarak kabul edilmiştir.

Öneriler

- ✚ Temel besin ürünlerinin ithalat yoluyla temin edilmesi fiyatların yüksek olmasına ve yoksullar için erişilemez olmasına neden olmaktadır. Bu sorunu çözmek için yerli üretimin artırılması sağlanmalıdır.
- ✚ Toplumun salgından korumak için ayrılan kaynakların paylaşılmasında öncelik şirketlere değil halka ve yoksullara verilmelidir.
- ✚ Yoksulların sağlıklı ve insanca beslenmesini sağlamak için temel besin ürünlerinde sübvansiyon uygulanmalıdır.
- ✚ Asgari ücretin açlık sınırının üzerinde olması ve brüt asgari ücretten hiçbir kesinti yapılmaması sağlanmalıdır.
- ✚ Kısa Çalışma Ödeneği, İşsizlik Ödeneği ve Nakdi Ücret Desteğinin işe devam edilen dönemde alınan ücretle eşit olması sağlanmalı veya aradaki fark devlet tarafından İşsizlik Ödeneği Fonu dışından karşılanmalıdır.
- ✚ İşsiz olan yoksullara hanede yaşayan kişi sayısı gözetilerek açlık sınırını aşacak düzeyde aylık Nakdi Ücret Desteği sağlanmalıdır.

Ekonomik gelirden yoksun veya asgari ücret düzeyinde maaş alanlara elektrik, su ve doğalgaz bedelsiz sağlanmalıdır.

Çocuklu hanelerin ihtiyaçları gözetilerek bu aileler için ek destekler ve çocukların gereksinimlerini karşılayacak önlemler alınmalıdır.

Yerel yönetimler pandemi sürecinde planlanan uygulamalara dahil edilmeli ve merkezi bütçeden bu kesimlere ek kaynaklar aktarılmalıdır.

2 Çalışmanın Amacı

2.1 Arka Plan

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) 2014 yılından sonra asgari ücretle çalışan işçi sayısına dair verileri kamuoyu ile paylaşmamaktadır. Bu konuda bilgi talep eden bütün başvurular hükümet tarafından cevapsız bırakılmaktadır.

SGK tarafından en son 2014 yılında paylaşılan verilerde, Türkiye'de asgari ücretle çalışan işçi sayısı 4,97 milyondur.

2014 ve öncesi yıllara ait veriler incelendiğinde ise resmi olarak asgari ücretle çalışanların sayısı sürekli artmaktadır. Örneğin 2002'den 2014 yılına kadar asgari ücretle çalışan sayısı iki katına çıkmıştır.

Asgari ücretle çalışan işçi sayısı konusunda resmi veriler toplumla paylaşılmazken, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) tarafından yapılan ve "Salgın Günlerinde Asgari Ücret Gerçeği Araştırması-2021"² verilerine göre Türkiye'de yaklaşık 20 Milyon ücretli çalışan bulunmaktadır.

Söz konusu araştırma sonucunda aşağıdaki veriler tespit edilmiştir;

Ücretli çalışanların %17'sine tekabül eden 3,3 milyon kişi resmi asgari ücretin altında ücret almaktadır.

Asgari ücretin yarısından daha az ücretle çalışmak zorunda kalanların sayısı 1 milyon civarındadır,

Çalışanların %38,3'ü yani 7,5 milyon çalışan asgari ücret ve altında ücret karşılığında çalışmak zorunda kalmaktadır.

Söz konusu tablonun sonucu olarak 2020'nin ilk yarısında 440€ olan asgari ücret yılın ikinci yarısında 383€'ya düşmüştür. Avrupa İstatistik Ofisi'nin (Eurostat) verilerine göre³ Türkiye asgari ücret sıralamasında 26 ülke içinde sondan 5. sırada yer almıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) başta olmak üzere resmî kurumlar tarafından tüketim malzemelerinin fiyat değişimleri izlenirken tek yönlü bir yaklaşımla hareket edilmekte ve tüketim malzemelerinin fiyatlarındaki değişim tüketenlerin gelirleriyle kıyaslanmadan izlenmektedir.

Tüketim harcamalarına konu olan mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki değişimler izlenirken mal ve hizmetleri satın alanların ekonomik durumlarındaki değişimlerin de hesaba katılmaması, insanların yaşam standartları açısından gerçekçi durumun ortaya çıkmasını engellemektedir.

İnsanların ekonomik gelirlerindeki azalmalar veya temel tüketim ürün ve hizmetlerin fiyatlarındaki artışlar toplumun farklı kesimlerini farklı düzeylerde etkilemektedir.

Bu etkilenme özellikle açlık sınırının altında, asgari ücretle çalışanlara daha olumsuz yansımaktadır.

2015-2021 dönemi verilerin de gösterdiği gibi yıllık resmi Asgari Ücretler bütün yıllarda Açlık ve Yoksulluk Sınırının altında kalmaktadır.

² <https://www.dw.com/tr/disk-t%C3%BCrkiye-asgari-%C3%BCcretliiler-toplumuna-d%C3%B6n%C3%BC%C5%9F%C3%BCyor/a-55844537>

³ <https://kronos34.news/tr/asgari-ucret-avrupada-ne-kadar-turkiye-kacinci-sirada/#:~:text=Avrupa'dan%2026%20%C3%BClke%20i%C3%A7inde,2%20bin%20325%20TL%20idi.>

2016 ve 2019 gibi bazı yıllarda oransal olarak Asgari Ücret artışları diğer yıllara göre yüksek olmuş olsa da bu yıllarda da Asgari Ücret açlık sınırının altında ve yoksulluk sınırının ¼'i kadar olabilmektedir.

2015-2021 Dönemi Asgari Ücret Değişim Tablosu

Dönem	Asgari Ücret	Asgari ücret Artış Oranı
01-2015	949,07TL	%6,2+%6
01-2016	1.300,99TL	%33,46
01-2017	1.404,06TL	%8
01-2018	1.603 TL	%14,2
01-2019	2.020 TL	%26,05
01-2020	2.324 TL	%15,03
01-2021	2.825,90TL	%21,56

Tablo 1-2015-2021 Dönemi Asgari Ücret Değişim Tablosu

2015-2021 Asgari Ücretin Dolar Değeri*

Dönem	Asgari Ücret	Asgari ücret Artış Oranı
01-2015	949,07TL	403\$
01-2016	1.300,99TL	440\$
01-2017	1.404,06TL	396\$
01-2018	1.603 TL	426\$
01-2019	2.020 TL	378\$
01-2020	2.324 TL	388\$
01-2021	2.825,90TL	381\$

Tablo 2-Asgari Ücretin Dolar Değeri

* Döviz kurunda, Merkez Bankası'nın (MB) Ocak ayı ilk günü resmi verileri esas alınmıştır. Sonraki aylarda, kesintilerden dolayı asgari ücretin azalması ve döviz kurlarının ise sürekli artması hesaplamada dikkate alınmamıştır. Örneğin 2020 yılı Aralık ayında asgari ücretin ele geçen net tutarı 2.200TL'ye gerilerken aynı dönemde dolar kuru 7,85TL olmuş ve asgari ücretle satın alınabilecek dolar tutarı 280\$'a gerilemiştir.

Asgari ücret artışının düşük oranlarda seyretmesine ek olarak yıllar içinde asgari ücretteki artışın dolar bazında döviz artışlarının gerisinde kalması ve dövize bağlı ürün ve hizmetleri satın alma gücünün düşmüş olması da asgari ücretle hayatlarını idame ettirmeye çalışanlar için başka bir zorluk doğurmaktadır.

2015-2021 Dönemi Açlık ve Yoksulluk Sınırı Değişim Tablosu

Dönem	Açlık Sınırı		Yoksulluk Sınırı	
	Sınır Tutarı	Artış Oranı	Sınır Tutarı	Artış Oranı
12-2015	1.358TL		4.512TL	
12-2016	1.447,20TL	%6,56	4.714,00 TL	%4,47
12-2017	1.608,13TL	%11,12	5.238,32 TL	%11,12
12-2018	1.950TL	%21,25	6.745,00TL	%28,76
12-2019	2.178TL	%11,69	7.532TL	%11,66
12-2020	2.748TL	%26,17	8.570TL	%13,78
01-2021	3.267TL	%18,88	11.186TL	%30,52

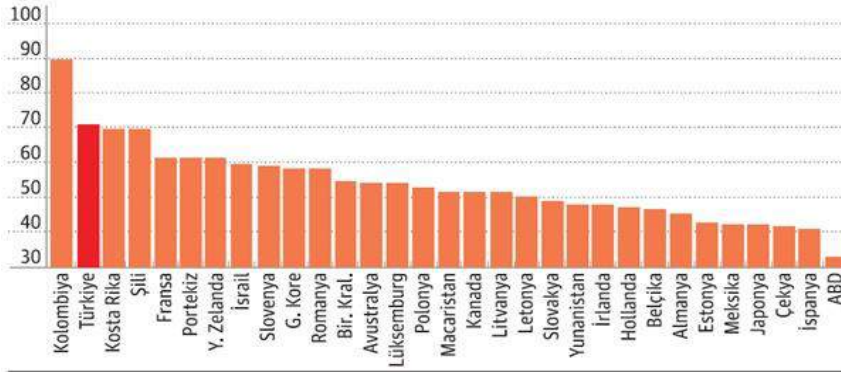
Tablo 3-2015-2021 Dönemi Açlık ve Yoksulluk Sınırı Değişim Tablosu

Asgari ücretle çalışanların elde ettikleri gelirin açlık sınırının altında olmasıyla beraber tabloyu daha da olumsuz hale getiren diğer bir gerçeklik ise, asgari ücretin üzerinde bir ücretle çalışanların da büyük bir kısmının aldıkları ücretin asgari ücrete yakın bir düzeyde olmasıdır. Başka bir ifadeyle, ortalama ücretin asgari ücret düzeyine ya da biraz üstüne çekilmiş olmasıdır.

Bütün çalışanların ücretlerinin düşükten yükseğe doğru sıralandığında orta kalan ücret seviyesini gösteren ücret olan **Ortanca Ücret**'in asgari ücrete oranlanmasından bulunan değer in düzeyi bu konuda ip ucu vermektedir.

Oran 100'e ne kadar yaklaşırsa diğer ücretlerin de asgari ücretle aynı düzeyde olduğu kabul edilir.

OECD'nin 2018 verilerine göre Türkiye %71'le Kolombiya'dan sonra ortanca ücretle asgari ücretin birbirine en yakın olduğu diğer bir ifadeyle genel ücret seviyelerinin asgari ücrete en yakın olduğu ülke durumundadır.

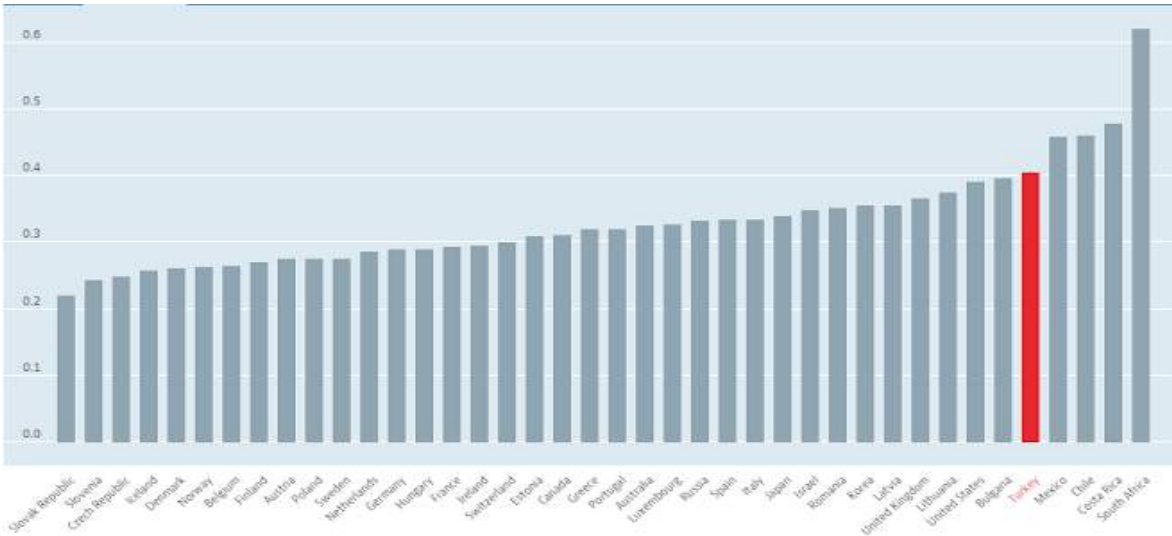

Tablo 4-Asgari Ücretin Ortanca Ücrete Oranı

Türkiye'de asgari ücret in yaygınlığını ve düzeyinin düşüklüğünü teyit eden diğer bir veri ise milli gelir dağılımında ortaya çıkan eşitsiz ve adaletsiz tablodur.

TÜİK verilerine göre⁴ 2019 yılında en zengin %20'nin milli gelirden aldığı pay %46,3 iken en yoksul %20'nin aldığı pay %6,2'dir.

Benzer bir tablo⁵ kişisel gelir dağılımının eşitsizliğinde de karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de en zengin %20'lik grubun ortalama geliri en yoksul %20'lik grubun ortalama gelirinden 7,4 kat daha fazladır. Bu eşitsizlik tablosu Türkiye'yi OECD ülkeleri içerisinde gelir dağılımının en adaletsiz olduğu ülkeler grubuna sokmaktadır.

Tablo 5-OECD ülkelerinin Gini Katsayısına Göre Gelir Dağılımı Sıralaması

⁴ <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33820>

⁵ <https://www.mahfiyegilmez.com/2020/12/gelir-dagilmnda-son-durum.html>

Milli gelirin eşitsiz ve adaletsiz dağılımı, mal ve hizmet fiyatlarındaki değişimlerin ya da enflasyonun insanlar üzerindeki etkilerini farklılaştırmaktadır.

Mal ve hizmetlerin fiyatındaki her 1 birim artışa karşın zengin ve yoksulların gelirlerinden ayıracakları pay farklılaşmakta, mal ve hizmetlerin fiyat artışını karşılamak için yoksulların/düşük gelirli olanların gelirlerinden daha fazla pay ayırmak zorunda kaldıkları bir durum söz konusu olmaktadır.

Tablo-5'te 2015-2020 yılları arasında kişi başına düşen milli gelir değerleri ve artış/azalış seyri verilmektedir. Tablodaki verilere göre Türkiye'de kişi başına düşen milli gelir TL bazında sürekli artmaktadır.

Fakat TÜİK'in resmi verilerinde de belirtildiği gibi milli gelir kişiler arasında eşitçe paylaşılmamakta, en zengin %20 milli gelirden en yoksul %20'ye göre yaklaşık 7,5 kat daha fazla pay almaktadır.

Yıllar	Kişi Başı Milli Gelir (Dolar)	Önceki Yıla Göre Fark (Dolar)	Yıllık Ortalama Döviz Kuru	Kişi Başı Milli Gelir (TL)	Aylık Kişi Başı Milli Gelir (TL)
2015	10.948 \$		2,60TL	28.464TL	2.372TL
2016	10.820 \$	-128	3,30TL	35.706TL	2.975,5TL
2017	10.513 \$	-307	3,80TL	39.949TL	3.329TL
2018	9.370 \$	-1.143	4,50TL	42.165TL	3.513,75TL
2019	9.042 \$	-328	5,60TL	50.635TL	4.219,58TL
2020	7.715\$	-1.327	6,80TL	52.462TL	4.371,80TL

Tablo 6-Yıllara Göre Kişi Başı Milli Gelirin Dolar ve TL Bazında Değişimi

Tablo-7'te ise asgari ücret ve kişi başına düşen milli gelirin değişim seyrine dair yıllara ait aylık resmi veriler bulunmaktadır.

Bu veriler resmi olarak açıklanan kişi başına düşen milli gelirden yoksulların faydalanıp faydalanmadıklarına dair fikir oluşturmaktadır.

Bu verilere göre ise 2020 yılı hariç diğer yılların hiçbirinde asgari ücret kişi başına düşen aylık milli gelirin yarısını dahi yakalayamamıştır.

Yıllar	Asgari Ücret	Aylık Kişi Başı Milli Gelir (TL)	Asgari Ücretin Aylık Kişi Başı Milli Gelire Oranı (%)
2015	949,07TL	2.372TL	40
2016	1.300,99TL	2.975,5TL	43
2017	1.404,06TL	3.329TL	42
2018	1.603 TL	3.513,75TL	45
2019	2.020 TL	4.219,58TL	47
2020	2.324 TL	4.371,80TL	53,8

Tablo 7 -Aylık Asgari Ücret ve Kişi Başı Milli Gelir Karşılaştırması

Ekonomik gelir düzeyi düşük kesimler ve yoksullar mal ve hizmetlerin fiyat artışlarından diğer kesimlere göre daha ağır şekilde etkilenmektedirler.

Örneğin; herhangi bir ürünün fiyatındaki artışı karşılamak için yoksulların gelirinden ayıracakları pay oransal olarak diğer kesimlere göre daha fazla olmaktadır.

2020 yılının tamamında etkisini gösteren ve 2021 yılıyla beraber toplum yaşamında, ekonomi politikalarında, çalışma ve temel ihtiyaçların karşılanması sürecinde daha ne kadar süre etkisi olacağı bilinmeyen Covid-19 pandemisi yoksullar için genel olarak olumsuz olan tabloyu daha da karanlık ve belirsiz bir duruma sokmuştur.

Oxfam'ın 2020 Küresel Servet Dağılım Raporu'na⁶ göre; pandemi dünya çapındaki ekonomik eşitsizliği büyüttü. Raporda, gezegen üzerindeki en zengin 1000 kişi Covid-19 nedeniyle yaşadıkları kayıpları sadece 9 ay içerisinde telafi edebilecekken, dünyanın en yoksullarının ekonomik olarak toparlanmasının 10 yıldan fazla sürebileceği belirtilmiştir.

Aynı raporda, dünyadaki milyarderlerin toplam servetinin Mart 2020 ile Aralık 2020 arasında 3 trilyon 900 milyar dolarlık artışla 11 trilyon 950 milyar dolara yükseldiği ve dünyanın en zengin %1'lik kesiminin servetinin 6,9 milyar insanın toplam servetinin iki katından daha fazla olduğu ifade edilmiştir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) "Pandemi dalga dalga yayılıyor; baş etme gücü en düşük olan insanları ezebilecek güçtedir." uyarısı, Oxfam'ın ortaya koyduğu tablonun yoksullar için yaratacağı yıkımın ipucunu vermektedir.

Çalışma, Covid-19 pandemisinin toplum üzerinde yarattığı ağır yıkımın yukarıda açıklanan veriler ışığında ekonomik gelir düzeyi açısından her kesimi aynı şekilde etkilemediği gerçeğine ve arka planıyla gerçekleştirilmiştir.

2.2 Çalışmanın Hedefi

Çalışma belirtilen arka plan ve gerçeklikten hareketle asgari ücret ve altında gelire sahip veya geliri olmayan kişilerin pandemi döneminde temel gıdalara erişim durumlarını pandemi öncesi dönemle karşılaştırarak, pandemi sürecinin yoksulların temel gıdalara erişimlerinde yarattığı etkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Bu hedef aynı zamanda yoksulların insan onuruna yaraşır bir yaşam sürmelerinin ortadan kalkmasında pandemi sürecinin ve bu süreçte uygulanan politikaların etkisini de gösterecektir.

Ayrıca, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) üyesi ülkelerde pandemi sürecinde yoksulların dayanıklılığını artırma, temel ihtiyaçlarını karşılama konularında ne tür politikaların geliştirildiği araştırılarak, Türkiye için önerilerin oluşturulması da çalışma kapsamında hedeflenen konu olmuştur.

2.3 Çalışmanın Yöntemi

Çalışma asgari ücret ve altında gelire sahip veya geliri olmayan kimselerin pandemi öncesi döneme kıyasla pandemi sürecinde temel gıda gereksinimlerini karşılama düzeylerindeki değişimi ve farklı ülkelerde yoksul kesimlere yönelik uygulanan politikaları tespit edecek bir planlamayla yapılmıştır.

Bunun için de en az 100 kişinin katılacağı anket çalışması ve masa başı araştırması planlanmıştır.

⁶<http://www.seffaflik.org/wp-content/uploads/2020/02/Oxfam-K%C3%BCresel-Servet-E%C5%9Fitsizli%C4%9Fi-Raporu.pdf>

Hazırlık Çalışması

İşçi hakları alanında çalışan 2 uzmanın katılımıyla ön hazırlık toplantısı yapılmıştır. Ön hazırlık toplantısı verileri değerlendirilerek 42 sorudan oluşan anket hazırlanmıştır.

Uygulama Aşaması

Çalışma 15 Aralık-15 Ocak tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Bu süreçte anket çalışmasına 173 kişi katılmıştır.

Anket soruları hedeflenen sayının %10'una tekabül eden 10 kişinin katılımıyla test edilmiş ve sorulara son şekli verilmiştir.

Anket çalışmasının saha uygulama aşamasında Tüketici Hakları Derneği'nin farklı illerde bulunan 36 şubesinin lojistik desteği olmuştur.

İnsan onuruna yaraşır bir yaşam sürme konusunda Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmeleri incelenerek hükümet ve devletin sorumlulukları tespit edilmiştir.

Pandemi sürecinde insanların ihtiyaç ve gereksinimlerinin karşılanması konusunda uluslararası insan hakları mekanizmalarının öneri, teşvik, direktif ve açıklamaları incelenmiş, yoksulların temel gereksinimlerinin karşılanması konusunda OECD ülkelerinde uygulanan politikalar araştırılmıştır.

Raporlama Aşaması

Raporlama aşamasında Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri ve ILO sözleşmeleri, insan hakları mekanizmalarının açıklamaları ve anket çalışmasından elde edilen veriler beraber değerlendirilmiştir

Pandemi sürecinde Türkiye'de yoksullara yönelik politikaların değerlendirmesi farklı ülkelerdeki uygulama örnekleriyle bütünlük oluşturacak şekilde değerlendirilmiştir.

Hükümete yönelik öneriler genel düzeyde ve çalışmanın sonuç bölümünde ele alınmıştır.

Anket çalışmasında elde edilen verilerin grafik gösterimi raporun sonuna ek olarak sunulmuştur.

2.4 Çalışmanın Barındırdığı Riskler

Risk 1- Pandemi sürecinin yaklaşık 1 yıldır devam etmesinden dolayı, anket çalışmasında pandemi öncesi döneme dair sorulara verilen cevapların gerçeklikten uzak olma riski söz konusudur.

İnsanların gündelik hayatlarını ilgilendiren ve çok fazla detay içermeyen sorular hazırlanarak söz konusu risk ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

Risk 2- Anketin online yapılması nedeniyle bölgesel dağılımın dengeli olmamama riski söz konusu olmuştur.

Belli periyotlarla anketin bölgesel dağılımı kontrol edilerek farklı bölgeler arasında görece daha fazla dengenin oluşturulması sağlanmaya çalışılmıştır. Fakat anketin online olmasından dolayı söz konusu risk belli düzeyde bertaraf edilebilmiştir.

Risk 3- Anket çalışmasının online yapılması nedeniyle katılımcıların sorulara verdikleri cevapların doğruluğu kontrol edilememiştir.

Fakat yaşanan birçok olay ve basına yansıyan haberler çalışmanın tezini ve verilen cevapların doğruluğunu teyit etmektedir.

Risk 4- İnsan hakları mekanizmalarının uyarı ve önerilerine rağmen birçok ülkede pandeminin etkisini gidermeye yönelik merkezi politikalar yoksullardan ziyade şirketleri öncelemiştir. Bu durum yoksullara yönelik olumlu politikaların tespitinde zorluklar ve riskler yaratmıştır.

Yerel yönetimlerin yoksullara yönelik uygulama örnekleri bu konuda ortaya çıkan eksikliği kısmen doldurmuştur.

2.5 Etik Çerçeve

Çalışmada katılımcılarından kişisel bilgiler talep edilmemiş, sonuç raporunun kendilerine ulaştırılması için e-posta adreslerini yazmaları kişilerin inisiyatiflerine bırakılmıştır.

Anket sorularına verilen cevaplar kişiselleştirilmiş şekilde analiz edilmemiş, bütün katılımcıların cevapları beraber değerlendirilmiştir.

Anket katılımcılarının cevapları verileri analiz eden uzman dışında üçüncü bir tarafla paylaşılmamıştır.

Çalışmanın etik çerçevesini sağlama konusunda belirtilen hassasiyetler geliştirilmekle beraber, katılımcılar ve hedef kitle nezdinde;

Kişiyeye Saygı

Yararlılık

Zarar Vermeme

Adalet

Bütünlük ve Dürüstlük

İlkeleri gözetilerek hareket edilmiştir.

3 Katılımcıların Demografik Durumları

3.1 Genel Değerlendirme

“Pandemi Sürecinde Yoksulların Temel Gıdalara Erişimi” çalışması 15 Aralık -15 Ocak tarihleri arasında 173 kişinin katılımıyla online olarak gerçekleştirilmiştir.

Çalışmaya katılanların %23,1'i 19-30 yaş, %30,6'sı 31-40 yaş, %19,7'si 41-50 yaş ve 26,6'sı ise 51 ve üstü yaş aralığında yer almaktadır.

Katılımcıların yaklaşık $\frac{3}{4}$ 'ü çalışma potansiyeli ve ihtiyacı daha fazla olan 50 yaş altında olmuştur.

Bu duruma karşın katılımcıların %52,6'sı herhangi bir işte çalışamamakta, işsizdirler.

TÜİK'in 2020/Eylül verilerine göre yaklaşık 62 milyon olan 15 yaş üstü nüfusun 31 milyonu işgücüne dahil edilmemektedir. Bu kesim hesaplamaya dahil edilmediğinde işsizlik oranı %12,7 olarak gerçekleşmektedir. TÜİK tarafından farklı nedenlerle işgücüne dahil edilmeyen bu kesim hesaplamaya katıldığında ise işsizlik oranı %55,9 çıkmaktadır. Söz konusu oran çalışmaya katılan ve işsiz olanların oranı ile paralellik göstermektedir.

Bu oranın içerisinde emekli olanlar da bulunmakla beraber belirtildiği gibi çalışmaya katılanların $\frac{3}{4}$ 'ü 50 yaş ve altındadır. Bu nedenden dolayı çalışmadığını belirtenler içerisinde emekli olanların sayısı düşük düzeydedir.

Katılımcıların %41 AVM, cafe-bar, lokanta vb. alanlarda yani hizmet sektöründe çalışırken bunu eğitim, sağlık ve fabrika, atölye vb. üretim sektörleri izlemektedir.

Çalışmaya katılanların %54,3'ü erkek, %45,7'si kadındır ve %63,6'sı ise evlidir.

Katılımcıların kalabalık aile ortamlarında yaşadıkları tespit edilmiştir. Elde edilen verilere göre katılımcıların %71,1'i aynı hanede 3'ten fazla kişiyle beraber yaşamaktadırlar.

Aynı haneyi 4 kişi ve fazlasıyla paylaşanların oranı ise %46,8'dir.

TÜİK'in 2019 yılı “Nüfus ve Konut Araştırması”⁷ verilerine göre Türkiye’de ortalama hane halkı büyüklüğü 3,35 kişidir.

	2019	2020	Fark
Nüfus	61.675	62.834	1.159
İşgücü	33.006	31.724	-1.282
İstihdam	28.440	27.707	-733
Tarım	5.482	5.132	-350
Sanayi	5.546	5.517	-29
İnşaat	1.573	1.739	166
Hizmet	15.839	15.319	-520
İşsiz	4.566	4.016	-550
İşgücüne dahil olmayanlar	28.668	31.110	2.442
İşgücüne katılma oranı (%)	53,5	50,5	-3,0
İstihdam oranı (%)	46,1	44,1	-2,0
İşsizlik oranı (%)	13,8	12,7	-1,1
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	16,4	14,9	-1,5

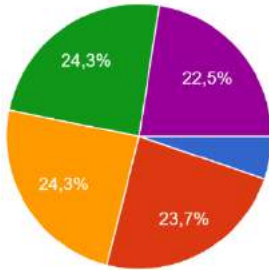
Kaynak: TÜİK

Tablo 8-Mevsim Etkisinden Arındırılmış Temel İşgücü Göstergeleri

⁷<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?jsessionid=nz17W2ZZGnMPMkSDnhpqIFjwjrcTDKDV61rKmK420W46GyY7h3r!671394295?id=15843>

Asgari ücret ve altında geliri olan veya hiç geliri olmayanların yarısına yakını Türkiye ortalamasından daha kalabalık aile ortamında yaşamaktadırlar.

Yoksulların %71,1'i aynı hanede 3'ten fazla kişiyle yaşamalarına rağmen bu hanelerin %76,3'ünde ya

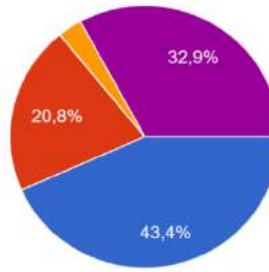
- Yalnız yaşıyorum
- 2 kişi yaşıyoruz
- 3 kişi yaşıyoruz
- 4 kişi yaşıyoruz
- 5 ve daha fazla kişi yaşıyoruz

çalışan yok veya en fazla 1 kişi çalışmaktadır.

Kalabalık hanehalkı ve hanede az sayıda çalışabilen kişilerin olması hanehalkının aylık gelirine de yansımaktadır.

Tablo 9-Hanede Yaşayan Kişi Sayısı

Çalışmaya katılanların %14,5'i evlerinde düzenli bir gelirlerinin olmadığını, 2/3'sinden fazlası ise

- 1 kişi çalışıyor
- 2 kişi çalışıyoruz
- 3 kişi çalışıyoruz
- 4 ve daha fazla kişi çalışıyoruz
- Çalışan yok

hanehalkı gelirlerinin toplamının 4000 TL'nin altında olduğunu belirtmişlerdir.

Birleşik Metal-İş Sınıf Araştırmaları Merkezi (BİSAM)⁸ tarafından her ay hazırlanan Açlık ve Yoksulluk Sınırı Araştırması verilerine göre Aralık

2020 dönemi Açlık Sınırı 2.748TL, Yoksulluk Sınırı ise 8.570 TL'dir.

Açlık sınırı 4 kişilik bir ailenin sağlıklı beslenmesi için aylık yapması gereken gıda harcamaları tutarını göstermektedir.

Düşük gelirli kesimde olanların yarısına yakınının aynı hanede 4 ve üstünde sayıda kişiyle yaşaması ve %68,2'sinin hane halkı gelirleri toplamının 4.000 TL'nin altında olması, bu kesimlerin açlık sınırının dahi altında yaşamak zorunda kaldıklarını göstermektedir. Bu durum "açlık sınırının altında yaşama, temel gıda, bakım, barınma, sağlık, psikososyal destek giderlerini karşılayamama" olarak tanımlanan "derin yoksulluk"⁹ durumunu doğurmaktadır.

BM tarafından hazırlanan raporda¹⁰ "Azalan hane halkı geliri, yoksul aileleri, özellikle çocukları, hamile kadınları ve emziren anneleri etkileyen temel sağlık ve gıda harcamalarını azaltmaya zorlayacaktır." uyarısını yapmaktadır.

Tablo 10-Hanenin aylık geliri

İstihdam sürecinin dışında kalması ve ev içi iş yüklerinin artmasıyla beraber pandemi kadınlar üzerinde gıda gereksinimlerinin karşılanamadığı, gebelik veya emzirme dönemlerinde sağlıksız beslendikleri

⁸ <http://arastirma.disk.org.tr/?p=4810>

⁹ <https://derinyoksullukagi.org/2020/08/25/287/>

¹⁰ <https://turkey.un.org/tr/41825-genel-sekreter-guterres-covid-19-krizinin-ortasinda-kalan-dunya-cocuklarinin-korunmasi-icin>

sonuçlar yaratmaktadır. Bu Őartlar kadınların insan onuruna yaraşır bir yaşam sũrme olanaklarından mahrum kalmalarına neden olmaktadır.

Söz konusu durum; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25.¹¹ ve Ekonomik, Sosyal ve Kũltũrel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesinin 11.¹² maddesinde belirtilen "herkesin, yeterli beslenme, giyim ve konut da dahil olmak ũzere, kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam dũzeyine sahip olma hakkı vardır ve devletler bunu kabul eder." ilke ve kuralının ihlal edildiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Çalışmaya katılan ve temel gıda gereksinimlerini karşılama olanağından dahi mahrum olan yoksulların %48,6'sı oturdukları eve kira ödemektedir.

Derin Yoksulluk durumu yoksulları temel gereksinimlerini karşılama olanağından mahrum ederken aynı zamanda bu kesimleri borç batağına sokan bir sonuç yaratmaktadır.

Çalışmaya katılanların %81,5'i yani her 5 kişiden 4'ũ borçlu durumdadır. Katılımcıların %70,5'inin bankalara borcu bulunmaktadır. Borçlulukta bankaları arkadaşlar, akrabalar ve işyeri takip etmektedir.

Katılımcıların %68,2'sinin aylık hane halkı geliri toplamı 4.000 TL'nin altındayken ve %14,5'inin hiç geliri yokken, %41,6'sının 15 bin liradan, %54,3'ũnũn de 10 bin liradan fazla borcu bulunmaktadır.

Tablo 11-Kimlere Borcunuz Var?

Borçları bulunanların %17,3'ũ için bu borçlar ödenemeyecek duruma gelmiŐ ve icralık olmuştur.

3.2 Covid-19 Pandemisi Sũreci Değerlendirmesi

Çalışmaya katılanların %52,6'sı işsiz olduklarını belirtirken, bunların %23,3'ũ Tũrkiye'de Coronavirũs'ũn tespit edildiği 11 Mart tarihinden sonra işlerini kaybetmiŐlerdir.

16 Nisan tarihinde yayınlanan "Yeni Koronavirũs (Covid-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda DeĐiŐiklik Yapılmasına Dair Kanun"¹³ ile 3 ay ve sonrasında ıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnemeleriyle uzatılan sũre sonuna kadar iş sözleşmeleri feshinin yasaklanmıŐ olmasına rağmen işsiz olan yoksulların yaklaşık ¼'i pandemi sũrecinde işten çıkarılmıŐlardır.

Normal dŕnemelerde dahi temel ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olan yoksulların temel tũketim ũrũn fiyatlarının arttığı pandemi sũrecinde işsiz kalmaları, bu kesimi aileleriyle beraber açlığa terk etmek sonucunu doğurmaktadır.

Yoksulların pandemi sũrecinde temel ihtiyaçlarını karŐılamalarını imkansızlaŐtıran diğer bir durum ise maaŐlardan kesinti yapılmasıdır.

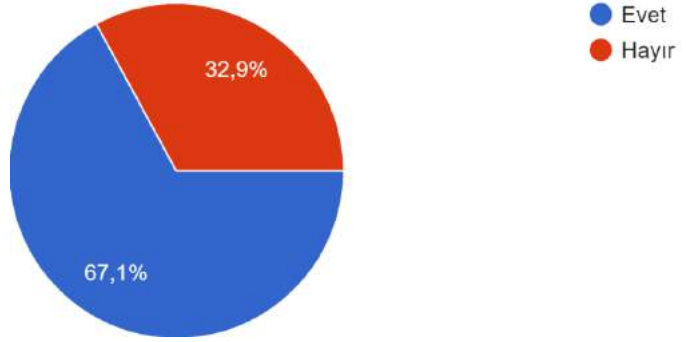
¹¹ <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/>

¹² <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/3507--Ekonomik,-Sosyal-ve-Kulturel-Haklara-Iliskin-Uluslararası-Sozleşme.pdf>

¹³ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200417-2.htm>

Çalışmaya katılanların %28,3'ü pandeminin başladığı 11 Mart tarihinden sonra maaşlarında kesinti yapıldığını belirtmişlerdir.

Bu durumlara bağlı olarak asgari ücret ve altında geliri olan veya geliri olmayan katılımcıların %67,1'i pandemi öncesi döneme göre pandemi sürecinde kişisel gelirinin azaldığını belirtmiştir.

Tablo 12-Kişisel Geliriniz Pandemi Öncesine Göre Azaldı mı?

Katılımcıların kişisel gelirlerinin azalması gibi pandemi döneminde hane halkı aylık geliri de düşmüştür. Pandemi döneminde yoksulların %69,9'unun aylık hane halkı geliri pandemi öncesine göre azalmıştır.

Sınırlı olan ekonomik olanakların yanında pandemi sürecinde kişisel ve hane halkı gelirinin azalması, işsizlik, borç sarmalı gibi durumlar yoksulları temel ihtiyaçlarını karşılamak için başka kaynaklar bulmaya zorlamıştır.

Yoksulların %28,9'u pandemi sürecinde kamu bankalarının vermiş olduğu ihtiyaç kredisini kullanmak zorunda kalmışlardır.

Çalışmaya katılan yoksulların %23,3'ü 11 Mart tarihinden sonra işten çıkarılırken, %28,3'ünün maaşından kesinti yapılmıştır.

Çalışmaya katılanların %67,1'i pandemi sürecinde kişisel gelirlerinin, %69,9'u da hanehalkı aylık gelirlerinin azaldığını belirtmiştir.

Bununla beraber katılımcıların %19,7'si kamu kurumları, özel şirketler vb. yerlerden eşya, gıda, para vb. sosyal yardım almak zorunda kalmışlardır.

Para, eşya, gıda vb. konularda akrabalarından destek/yardım almak zorunda kalanların oranı ise daha fazla olmuştur. Katılımcıların %35,8'i akrabalarından destek/yardım almak zorunda kalmışlardır.

Yoksulların ekonomik olanakları temel ihtiyaçları karşılama konusunda bu kadar yetersiz kalırken ve ihtiyaçları karşılamak için borçlanma, sosyal yardım vb. yollara başvurulurken temel gıda fiyatlarının artışı da yoksullar için derin yoksulluk ve insan hakkı ihlali doğuran diğer bir neden olmuştur.

Katılımcıların tamamına yakını (%97,7) pandemi sürecinde gıda fiyatlarının yükseldiğini belirtmiştir.

Hükümet de farklı tarihlerde yaptığı açıklamalarda gıda fiyatlarındaki artışı kabul etmektedir. Fakat bu açıklamalarda gıda fiyatlarındaki artışlar yeni bir durummuş gibi lanse edilirken sorumluluklar da sürekli başkalarının üzerine bırakılmakta ve çözüme dair politikalar geliştirilmekten ziyade afaki ve demagojik söylemlerle durum ötelenmekte, aciliyeti yok sayılmaktadır.

04.04.2020 tarihli ¹⁴ "Tarım ve Orman Bakanı Bekir Pakdemirli, vatandaşları rahatlatacak bir açıklamada bulundu. Salgın boyunca gıda fiyatlarını daha da düşüreceklerini açıkladı." haberinin

¹⁴ <https://www.kamupersoneli.net/gundem/tarim-ve-orman-bakanligindan-aciklama-gida-fiyatları-daha-da-dusecek-h88868.html>

ardından, aynı Bakan bu açıklamasından 7 ay sonra 08.01.2021 tarihinde¹⁵ “yeni tip koronavirus (Covid-19) salgını nedeniyle gıda fiyatlarında yaşanan artışın ilkbaharla düşeceğine inandığını” ifade etmiştir.

25.01.2021 tarihinde¹⁶ ise; “Başkan Erdoğan, mutfakta yangın çıkaran fahiş zamlara el attı. Gıdadaki fırsatçı zincirinin kırılacağını açıkladı: Gıdadaki artış öncelikli meselemiz. Yağ, bakliyat, sebze-meyve pahalı... Vatandaşa bu kadar pahalı gıda tükettirmeyeceğiz. Ne pahasına olursa olsun çözeceğiz. Fiyatlar aşağı çekilsin diye talimat verdim. Böyle devam etmeyecek.” yönünde açıklamalar basına yansımıştır.

Hükümetin gıda fiyatlarını talimatlarla aşağı düşüremeyeceği bilinen bir gerçektir. Fakat başka bir gerçek ise Cumhurbaşkanı’nın 2021 yılı Asgari Ücret belirlendikten sonra yaptığı açıklamada görülmektedir. Erdoğan açıklamasında¹⁷; “Asgari ücret 2021 yılı Ocak ayı itibarıyla % 21,5 artışla bekar ve çocuksuz çalışan için net 2 bin 826 lira evli ve 3 çocuklu çalışan için 3 bin 14 lira olarak uygulanacaktır. **Salgın döneminde işverenlere desteği devam ettireceğiz**” açıklamasında bulunarak çalışanlar için asgari ücret artışının yüksek olduğunu ve işverenler için olumsuz bir durum yarattığı izlenimi oluşturmaktadır. Pandemi sürecinde yoksulların ekonomik yönden desteklenmesi gerekirken, asgari ücret belirlenirken dahi şirketlere destekten söz edilmektedir.

Fakat asgari ücretin düşük olduğu, işverenler için yük oluşturmadığı gerek Cumhurbaşkanlığı’nın başka açıklamalarında gerekse de işveren örgütleri tarafından yapılan açıklamalarda açık şekilde görülmektedir.

Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, “Türkiye’nin yatırım ortamı ve sunduğu fırsatları keşfedin” diyerek sermayeye yaptığı çağrıda, Türkiye’de “Nitelikli ve uygun maliyetli iş gücü” olanağı olduğunu belirtirken, İstanbul Ticaret Odası (İTO) da yine yabancı sermayedarlara yaptığı çağrıda “İmalatta saatlik işçi maliyeti” nin Türkiye’de 5,6 \$, Almanya’da ise bu maliyetin 47,2\$ olduğunu ifade etmiştir.

Ücretlerin düşüklüğü ile gıda fiyatlarının yükselmesi birleştiğinde temel ihtiyaçların karşılanamadığı ve yaşama hakkının ihlal edildiği “derin yoksulluk” durumu yaşanmaktadır.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme , bu konuda Sözleşmeye taraf devlet olarak Türkiye devletine ve hükümete sorumluluk yüklemektedir.

Bu sorumluluk; her bireyin kendisini ve ailesini besleyeceği ve insan onuruna yaraşır yaşam standartlarına sahip olacağı bir işe ve ücrete sahip olması gerektiği ve devletin bu koşulları sağlamakla yükümlü olduğudur.

Herkesin kendi başının çaresine bakması, her koyunun kendi bacağından asılacağı anlayışı insan onuruna yaraşır bir yaşam sürme imkanını ortadan kaldırırken, ülke yöneticilerinin bu bakış açısına yönelik politikaları insan haklarının rafa kaldırılması anlamına gelmektedir.

¹⁵ <https://www.ankaramasasi.com/haber/532937/bekir-pakdemirli-gida-fiyatlarindaki-dusus-icin-tarih-verdi>

¹⁶ <https://www.takvim.com.tr/guncel/2021/01/25/baskan-erdogan-gıdadaki-firsatci-zincirinin-kirilacagini-acikladi-fiyatlar-dusecek>

¹⁷ <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/son-dakika-erdogandan-asgari-ucet-degerlendirmesi-6187090/>

4 Pandemi Öncesi ve Sonrasında Yoksulların Temel Gıdalara Erişim Durumları

4.1 Genel Durum

Covid-19 pandemisi yoksulları temel gıda gereksinimlerini karşılama konusunda içinden çıkılmaz bir girdaba sokmuştur. Yoksulların bir taraftan kişisel ve hane halkı gelirleri azalırken diğer taraftan temel gıda ürünlerinin fiyatları pandemi süresince sürekli artmıştır.

Tarım ve Orman Bakanı Nisan/2020’de gıda fiyatları artışının durdurulacağını belirtirken Ocak/2021’de gıda fiyatlarındaki artışın ilkbaharla beraber düşeceğine *inandığını* ifade etmiş, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan "*Esnaflarımızın gerek sebze meyvede, bakliyat da çok ciddi fiyat farklarının olduğunu görüyoruz. Bunun için de Ticaret Bakanlığımız yoğun bir çalışmanın içerisinde, buradan esnafa sesleniyorum eğer siz bu süreci böyle devam ettirecek olursanız çok ağır cezalar sizleri bulabilir. Lütfen yaptığınız işi hakkıyla yapın, vatandaşımıza zulmetmeyin.*" açıklamasında bulunarak, bir taraftan sorumluluğun esnafta olduğunu belirtirken diğer taraftan da vatandaşa zulüm yapıldığını kabul etmiştir.

Türkiye’de temel gıdalardaki fiyat artış düzeylerinin yoksullar için zulüm anlamına geldiği OECD verilerince de onaylanmaktadır.¹⁸

2020/Aralık dönemi itibariyle 2020 yılı gıda enflasyonunda OECD ülkelerinin genel ortalaması %3,3 iken, Türkiye’de bu oran %20,6 olmuştur.

2020 yılında Türkiye’de gerçekleşen gıda fiyat artış oranı Türkiye’yi takip eden Şili, İrlanda ve Kıbrıs’ın toplamına eşittir.

Temel gıda gereksinimlerinin karşılanması için 4 kişilik bir ailenin gereksinimi olan açlık sınırıyla asgari ücret karşılaştırmasına bakıldığında özellikle pandemi döneminde asgari ücretin açlık sınırını yakalama ihtimalinin giderek azaldığı, açlık sınırı ile asgari ücret arasındaki farkın açıldığı görülmektedir.

Yıllar	Açlık Sınırı (AS)	Asgari Ücret (AÜ)	Fark (AS-AÜ)
12-2015	1.358TL	949,07TL	408,93
12-2016	1.447,20TL	1.300,99TL	146,21
12-2017	1.608,13TL	1.404,06TL	204,07
12-2018	1.950TL	1.603 TL	347
12-2019	2.178TL	2.020 TL	158
12-2020	2.748TL	2.324 TL	424
01-2021	3.267TL	2.825TL	442

Tablo 13-Açlık Sınırı Asgari Ücret Karşılaştırması

¹⁸ https://www.sozcu.com.tr/2021/ekonomi/gida-zamminda-dunya-lideriyiz-6214689/?utm_source=dahafazla_haber&utm_medium=free&utm_campaign=dahafazlahaber

Barınma, giyim, sağlık vb. ihtiyaçların karşılanması için ihtiyaç duyulan asgari düzey olan yoksulluk sınırı ile asgari ücret karşılaştırıldığında ise arada büyük bir uçurumun varlığı ile son 7 yılın ortalamasında yoksulluk sınırının asgari ücretin 4 katı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yıllar	Yoksulluk Sınırı (YS)	Asgari Ücret (AÜ)	Fark (YS-AÜ)	Yoksulluk Sınırını Yakalamak için 4 Kişilik Ailede Çalışması Gereken Kişi Sayısı
12-2015	4.512 TL	949,07 TL	3.563 TL	4,75
12-2016	4.714 TL	1.300,99 TL	3.414 TL	4,39
12-2017	5.238,32 TL	1.404,06 TL	3.834 TL	3,73
12-2018	6.745 TL	1.603 TL	5.142 TL	4,2
12-2019	7.532 TL	2.020 TL	5.512 TL	3,72
12-2020	8.570 TL	2.324 TL	6.246 TL	3,68
01-2021	11.186 TL	2.825 TL	8.361 TL	3,95

Tablo 14-Yoksulluk Sınırı Asgari Ücret Karşılaştırması

Yoksullar temel gıda ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmakla beraber barınma, sağlık, giyim ihtiyaçlarını karşılamaktan oldukça uzak durumdadırlar.

4 kişilik bir ailenin barınma, sağlık, giyim vb. ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için bazı yıllar asgari ücret düzeyinde 4 kişinin hepsinin çalışması dahi yeterli olmamaktadır.

Çalışmaya katılanların %46,8 gibi yüksek bir oranın kirada oturduğu değerlendirildiğinde barınma, giyim, sağlık vb. ihtiyaçların karşılanabilmesi için 2021 yılında 4 kişilik ailenin hepsinin en az asgari ücret düzeyinde bir ücretle çalışması gerekmektedir.

Dünya genelinde işçi hakları ve ücretlerinin budandığı koşulların oluşmasında pandeminin yarattığı olumsuzluklar etkili olmakla beraber, pandemiye çalışanların haklarını budamakta bir fırsat olarak gören Türkiye’de uygulanan politikalar, yoksulluğu daha da derinleştiren faktör olmaktadır.

Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu (ITUC) Küresel Haklar Endeksi Raporu’na¹⁹ göre 2020 yılında, işçilerin haklarının gaspı ve ihlali konusunda Türkiye 144 ülke içerisinde çalışanlar için en kötü 10 ülke arasında yer almaktadır.

Türkiye’de gelir bölüşümünde adaletsizliği ve eşitsizliği esas alan verili sistem, hükümet tarafından uygulanan ve çalışanların haklarını gasp eden politikaların temelini ve kaynağını oluşturmaktadır.

Bu yapısal durum gelir paylaşımındaki adaletsizliğin meşru ve olağan bir durum olarak algılanmasına alan açmaktadır. Örneğin; TÜİK²⁰ 2019 yılında en zengin %20’nin milli gelirden aldığı payın %46,3 iken en yoksul %20’nin aldığı payın %6,2 olduğunu paylaşmakta ve eşitsizliğin ortadan kaldırılmasını değil, azaltılmasını savunmaktadır.

4 kişilik bir ailede aile fertlerinin hepsi en az asgari ücret düzeyinde bir işte çalışırlarsa yoksulluk sınırına ulaşabilmekte, barınma, giyim, sağlık vb. ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler.

Dünya genelinde pandemi süreci, zenginlerin servetlerinin daha fazla arttığı, yoksulların ise daha fazla sefaletle mahkum oldukları bir dönem olmaktadır.

¹⁹ https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/ituc_globalrightsindex_2020_en.pdf

²⁰ <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33820>

Örneğin, Coronavirüs salgını sürecinde dünyadaki milyarderlerin serveti %27,5 artarak 10,2 trilyon dolara ulaşırken²¹ diğer taraftan örneğin İstanbul'da bakkallardan veresiye alışveriş yapan kişi sayısı %32, bakkalların veresiye defterinde yazan toplam borç tutarı ise %55 artmıştır.²²

Bu tablo yoksullar için açıklıkla karşı karşıya kalma ve var olan durumla baş edememenin sonucunda intihar etme gibi insanın yaşam hakkını ortadan kaldıran sonuçlar doğurmaktadır.

İş Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin (İSİG) 2020 yılı verilerine göre²³ 2020 yılında 73 çalışan ekonomik zorluklardan dolayı intihar etmiştir.

Ekonomik nedenlerden dolayı 2018 yılında 245 kişi intihar ederken bu sayı 2019 yılında 321'ye çıkmıştır.²⁴

Ülke genelinde ekonomik nedenlerle yaşanan intiharların toplam intiharlar içindeki oranı 2018 yılında %7,3 iken bu oran 2019 yılında %9,4'e çıkmıştır. Yani insanların intihar etme nedenleri içinde ekonomik zorlukların etkisi her geçen yıl artmaktadır.

Pandeminin yarattığı yaşam koşullarındaki zorluklar 2020 yılında gerçekleşen intihar olaylarında ekonomik zorlukların payının daha fazla artmış olacağına işaret etmektedir.

Zira son zamanlarda ekonomik zorluklar nedeniyle intihar eden yoksullara dair haberler basına sık sık konu olmaktadır.

MHP'li Erzincan Belediyesi tarafından tezgahının kaldırılması nedeniyle kendini yakan seyyar satıcı Yavuz Polat yaşamını yitirdi. Cenazeye MHP'li Erzincan Belediye Başkanı Bekir Aksun da katıldı.

25 Eylül 2020 22:20
Gebze'de bir işçi borçları yüzünden yaşamına son verdi
Kocaeli'nin Gebze ilçesinde çalışan Levent Akar isimli işçi borçlarını ödeyemediği ve geçinemediği için iş yerinde yaşamına son verdi.

Samsun'da acı olay! İş aş bulamayınca intihar etti
Samsun'un Canik ilçesinde eline iş, aş yazan bir vatandaş intihar etti.

evrensel
Kocaeli'de 5 günde 4. intihar: İşçi Ünal Çetinkaya ekonomik nedenlerle intihar etti

ANKA Haber Ajansı
@ankahabera
İstanbul Zeytinburnu'nda henüz 1,5 yaşlarında bir çocukları bulunan genç bir çift, dün gece intihar etti. Çocuğa komşuları sahip çıkarken, genç çift, toprağa verilmek üzere memleketleri Batman'a uğurlandı.

20 Eylül 2020 04:32
Bir işçi daha yaşamına son verdi, diğer işçiler cansız beden yanında çalıştırıldı
Gebze'de bir işçi çalıştığı yerde yaşamına son verdi. İşçinin geçim sıkıntısı nedeniyle bu yolu seçtiği iddia edildi. Diğer işçiler savcı gelene kadar arkadaşlarının cansız beden yanında çalıştırıldı.

²¹ <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/pandemi-onlara-yaradi-servetlerine-servet-kattilar-41630432>

²² <https://www.evrensel.net/haber/424922/istanbulda-pandemi-doneminde-veresiye-yazdirilan-borc-yuzde-55-artti>

²³ http://www.isigmeclisi.org/site_icerik/2021/1ocak/1rapor.pdf

²⁴ <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/gecim-sikintisi-2012den-beri-her-yil-3-bini-askin-yurttasi-intihara-surukluyor-1775409>

Yoksullar için pandemi süreci derin yoksulluk durumunun olduğu, borçlanma, işsizlik, açlık ve intiharları getiren bir dönem olurken, bu süreçte yoksulların temel gıdalara erişebilme durumlarına dair çalışma kapsamında elde edilen verilere aşağıda yer verilmiştir.

4.2 Pandemi Öncesinde ve Sonrasında Yoksulların Kırmızı Et Tüketim Durumu

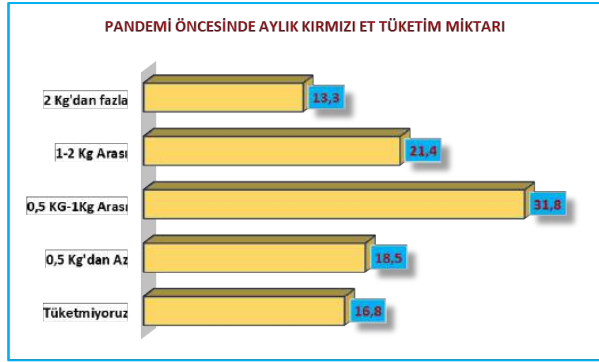
TÜİK verilerine göre pandeminin başladığı 2020/Mart döneminde dana kırmızı etin Kg fiyatı 50 TL'dir. 2021/Ocak döneminde ise aynı ürünün marketlerde geçerli olan ortalama perakende satış fiyatı 70-80 TL arasında değişmektedir.

Yıllar	Asgari Ücret (AÜ)	Asgari Ücretle Alınabilen Aylık Et Miktarı (Kg)
2019	2.020 TL	67Kg
2020	2.324 TL	46Kg
2021	2.825 TL	40Kg

Kırmızı et fiyatlarındaki artışın asgari ücrette gerçekleşen artıştan daha fazla olmasından dolayı asgari ücretle aylık alınabilen kırmızı et miktarı her geçen yıl azalmaktadır.

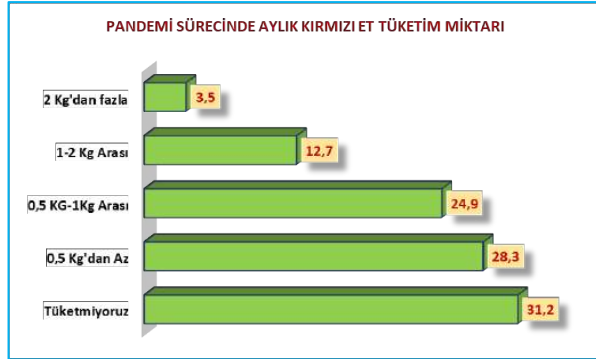
2021 yılında 2019 yılına göre asgari ücretle alınabilen kırmızı et miktarı %40 azalmıştır.

Bu durum özellikle yoksul ve kalabalık ailelerin kırmızı et tüketememesine neden olmaktadır.

TÜİK verilerine göre Türkiye'de kişi başı günlük kırmızı et tüketimi 35gr'dır. Bu veriler Türkiye'de tüketilen kırmızı et tüketiminin OECD ülkeleri içinde alt sıralarda yer aldığını göstermektedir.

OECD verilerine²⁵ göre 2019'da dünyada ortalama olarak kişi başına 14,5 Kg dana ve sığır eti tüketilirken, Türkiye'de bu rakam 8.5 Kg olarak gerçekleşti. Söz konusu miktar 2020 yılında ise 7 Kg'a düşmüştür.

Kişi başı et tüketiminde yaşanan düşüş yoksulların et tüketiminde daha fazla gerçekleşmiştir.

Katılımcıların %16,8'i pandemi öncesinde aylık et tüketim miktarına "tüketmıyoruz" yanıtını verirken, bu oran pandemi döneminde yaklaşık %100 artarak, %31,2 olmuştur.

²⁵ <https://www.indyrturk.com/node/266421/ekonomi%CC%87/t%C3%BCrkiye%E2%80%99de-makarna-t%C3%BCketimi-y%C3%BCzde-25-artarken-k%C4%B1rm%C4%B1z%C4%B1-et-t%C3%BCketimi-ki%C5%9Fiba%C5%9F%C4%B1na-7#:~:text=Ki%C5%9Fi%20ba%C5%9F%C4%B1na%20et%20t%C3%BCketimi,rakam%208.5%20kilogram%20olarak%20belirlendi.>

Bu duruma paralel olarak aylık 2Kg'dan fazla et tüketenler pandemi öncesinde %13,3 iken pandemi sürecinde bu oran %3,5'e düşmüştür.

Katılımcıların %84,4'ü aylık olarak 1Kg'dan az veya hiç et tüketmemektedirler.

Katılımcıların yarısına yakınının aynı hanede 4 kişiden fazla yaşadıkları değerlendirildiğinde yoksulların Türkiye ortalamasının oldukça altında et tükettikleri ortaya çıkmaktadır.

Pandemi sürecinde gelir kaybının yaşanmasıyla beraber kırmızı et fiyatlarının artmış olması yoksulların kırmızı et tüketimini azaltmış hatta katılımcıların 1/3'nin hiç kırmızı et tüketmemesine neden olmuştur.

Bu gerçekliği Tarım ve Orman Bakanı "Et yerine balık, tavuk, hindi, yesek bu iş çözülecek", Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise "Et fiyatlarındaki yüksek seyrin nedeni, refah seviyemizin artmasıyla talepte yaşanan yükseliştir."²⁶ şeklinde yorumlamaktadırlar.

Fakat yaşanan durum ise ithalata dayalı kırmızı et politikası sonucu fiyatların arttığı ve bunun sonucunda da toplumun genelinin ve özellikle de yoksulların kırmızı et tüketiminin azalması, hatta önemli bir kısmı için ise imkansız hale gelmesidir.

Bu durum, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesinin, taraf devletlerin herkesin yeterli beslenme hakkını tanıması ve koruması gerektiği yönündeki yaklaşımından ülke yöneticilerinin oldukça uzak olduklarını göstermektedir.

4.3 Pandemi Öncesinde ve Sonrasında Yoksulların Tavuk ve Balık Tüketim Durumu

Tarım ve Orman Bakanı'nın kırmızı ete alternatif olarak tavuk balık tüketimini önermesine rağmen yoksullar için bunların tüketiminde de kırmızı ete benzer bir tablo söz konusudur.

Ürün	Pandemiden Önce	Pandemi Sürecinde
	Tüketmiyoruz	Tüketmiyoruz
Tavuk	%6,9	%9,2
Balık	%24,3	%37,6

Çalışmaya katılan asgari ücret ve altında geliri olan veya geliri olmayan katılımcıların %6,9'u pandemiden önce aylık olarak düzenli tavuk tüketmediklerini belirtirken, pandemi döneminde tavuk tüketmeyenlerin oranı pandemi öncesine göre yaklaşık %30'dan fazla artmıştır.

Benzer durum balık tüketiminde de gerçekleşmiştir. Katılımcıların yaklaşık ¼'i pandemi öncesinde aylık olarak düzenli balık tüketmediğini belirtirken, pandemi sürecinde katılımcıların 1/3'ünden fazlası balık tüketemediklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların %31,2'si pandemi sürecinde kırmızı et tüketmemektedir.

Tarım ve Orman Bakanı :
"Et yerine balık, tavuk, hindi, yesek kırmızı etteki sorun çözülecek"

²⁶ <https://onedio.com/haber/erdogan-et-fiyatlarindaki-yukse-seyrin-nedeni-refah-seviyemizin-artmasiyla-talepte-yasanan-yukselis-847588>

Tavuk ve balık tüketmeyenlerin sayısı ar ttığı gibi aylık tüketim miktarında da düşüş yaşanmıştır.

Aylık 2Kg'dan fazla tavuk tüketenler pandemi öncesinde %18,5 iken bu oran pandemi sürecinde %4'e düşmüştür.

Balık tüketiminde ise katılımcıların %10,4'ü aylık 2Kg'dan fazla balık tüketirken bu oran pandemi sürecinde %2,9'a düşmüştür.

Kırmızı et, balık ve tavuk gibi insanların sağlıklı beslenmelerinde önemli yeri olan besin maddelerinin yoksullar için erişilemez olması, yoksulların önemli bir kısmının bu gıdalara ya hiç ulaşamaması veya yeteri düzeyde temin edilememesi insanların sağlığını bozmakta ve pandemiden korunma gücünü ortadan kaldırmaktadır.

4.4 Pandemi Öncesinde ve Sonrasında Yoksulların Yemeklik ve Sofralık Yağ Tüketimi

TÜİK Madde sepeti verilerine göre pandeminin başladığı Mart/2020 döneminde Ayçiçek yağının Kg fiyatı 11TL ve 5lt'si ise 55TL'dir. 2021 Ocak sonu itibariyle ise farklı marketlerde ve farklı markalara ait Ayçiçek yağı satış fiyatları farklılık gösterse de 5lt Ayçiçek yağının satış fiyatı 75TL ile 95TL arasında değişmektedir.

Bu verilere göre Ayçiçek yağının fiyatı pandemi döneminde %36 ile %72 arasında artarken, söz konusu dönemde asgari ücret ise sadece %21,56 artmıştır.

Mart/2020-Ocak/2021 Döneminde Asgari Ücretle Alınabilen Yağ Miktarları

Dönemler	Ayçiçek Yağı *	Zeytin Yağı **	Tereyağı ***
Mart/2020	211lt	77lt	39Kg
Ocak/2021	176lt	56lt	35Kg

* Mart/2020 için TÜİK verilerinin ortalama fiyatı (11TL), Ocak/2021 için ise piyasa fiyatlarının ortalaması (16TL) alınmıştır.

** Mart/2020 için TÜİK verilerinin ortalama fiyatı (30TL), Ocak/2021 için ise piyasa fiyatlarının ortalaması (50TL) alınmıştır.

*** Mart/2020 için TÜİK verilerinin ortalama fiyatı (60TL), Ocak/2021 için ise 7 ürünün market satış fiyatlarının ortalaması (80TL) alınmıştır.

Asgari ücretin 2021 yılı için %21,56 oranında artırılmış olmasına rağmen, asgari ücretle çalışanların pandemi döneminde ücretleriyle alabilecekleri Ayçiçek yağı 35 lt, Zeytinyağı 21lt ve tereyağı ise 4Kg azalmıştır.

Ayçiçek ve zeytinyağları ile tereyağının fiyatlarındaki artış ve asgari ücret maaşıyla alınabilecek miktarlardaki azalma çalışmaya katılan yoksulların alım olanaklarına da yansımıştır.

Tereyağı Tüketimi

Katılımcıların %7,5'i pandemi öncesinde aylık 2Kg'dan fazla tereyağı tüketiyorken , pandemi sürecinde bu oran %30 azalarak %2,3'e düşmüştür.

Pandemi sürecinde tereyağı tüketmeyenlerin oranı ise pandemi öncesine göre %50 artarak yaklaşık %40 olmuştur.

Katılımcıların yaklaşık %77'si pandemi sürecinde aylık 0,5Kg'dan az tükettiklerini veya hiç tereyağı tüketemediklerini belirtmişlerdir.

Zeytinyağı Tüketimi

Pandemi öncesinde aylık 1Kg ve üstünde zeytinyağı tüketen yoksulların oranı %19,1 iken bu oran pandemi sürecinde %9,8'e düşmüştür.

Zeytinyağını aylık olarak hiç tüketmeyenler veya en fazla 0,5Kg tüketenlerin oranı pandemi öncesinde %50,3 iken bu oran pandemi sürecinde yaklaşık %38 artarak %69,4'e çıkmıştır.

Ayçiçek Yağı Tüketimi

Ayçiçek yağının diğer sofralık yağlara göre fiyatının daha uygun olması şimdiye kadar Ayçiçek yağı tüketimini yoksullar için bir tercihten ziyade zorunluluk haline getirmiştir.

Fakat ayçiçek yağı fiyatının astronomik oranlarda artması bu yağı da yoksullar için lüks tüketim kategorisine soktu.

Bununla beraber 2021 yılında yeni bir uygulamaya şahit olundu; ayçiçek yağının fiyatının fahiş düzeyde artmasıyla marketler ayçiçek yağına alarm takmaya başladılar.

Yoksulların %42,8'i pandemi öncesinde ayda 1Kg'dan fazla ayçiçek yağı tükettiğini belirtirken bu oran pandemi sürecinde %32,4'e düşmüştür.

Aylık olarak 0,5Kg'dan az kullandıklarını veya hiç ayçiçek yağı kullanmadıklarını belirtenlerin oranı ise %27,2'den %39,3'e çıkmıştır.

Ayçiçek yağı tüketimi aylık 0,5Kg'dan az olan veya hiç tüketmeyenlerin oranı pandemi sürecinde %45 civarında artmıştır.

4.5 Pandemi Öncesinde ve Sonrasında Yoksulların Kahvaltılık Tüketim Durumu

OECD ülkeleri içerisinde gıda enflasyonunun yüksekliği açısından açık ara başlarda yer alan Türkiye'nin bu durumu, birçok temel gıdanın yoksullar için erişilebilir olmaması sonucunu doğurmaktadır. Bu

Kilosu 90 liraya dayanan beyaz #peynir artık #süpermarket ler tarafından değerli ürün olarak kabul edilip, alarm ile korunmaya başlandı

Peyniri almak isteyen müşteriler, kasada ücreti ödedikten sonra alarm kilidini kaldırıyor

durum pandemi koşullarıyla beraber değerlendirildiğinde insan sağlığının risk altında olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Sağlıklı beslenme ve görece daha uygun fiyatlarla satın alınabileceği için yoksullar açısından daha kritik bir durumda olan kahvaltılık ürünler gıda fiyatlarının artışına paralel olarak zamlanmış ve yoksullar için ulaşılması imkansız ürünler kategorisine çıkmıştır.

Pandemi döneminde yumurta fiyatı %100' e yakın, ekmeğe %25, beyaz peynire %40, kaşar peynire sadece 2020 yılının son haftası %25, sütün market satış fiyatı %50'ye yakın zamlanmıştır.

Temel gıda ürünlerinin fiyatlarındaki artış yoksulların tüketimlerine de yansımıştır.

Asgari ücretin %21,5 artmasına karşın, kahvaltıda temel tüketim ürünü olan yumurtanın fiyatının %100'e yakın zamlanması, yoksulların asgari ücretle satın alabileceği yumurta miktarını yarı yarıya düşürmüştür.

Çalışmaya katılan yoksulların %67,6'sı pandemi öncesinde yumurta yı günlük tüketebildiğini belirtirken, günlük yumurta tüketenlerin oranı pandemi sürecinde %43,9'a gerilemiştir.

Pandemi öncesinde %13,3 olan haftada bir yumurta tüketim oranı pandemi sürecinde %21,4'e çıkmıştır.

Diğer kahvaltılık ürünlerin pandemi öncesi ve pandemi sürecinde tüketimlerine dair veriler ise şu şekildedir;

Ürünler	Pandemi Öncesinde her gün tüketiyorduk	Pandemi Sürecinde her gün tüketiyoruz	Pandemi Öncesinde tüketmiyorduk	Pandemi Sürecinde tüketmiyoruz
Zeytin	% 88,4	% 73,4	% 2,9	% 5,2
Beyaz Peyniri	% 88,4	% 65,9	% 2,9	% 6,4
Kaşar Peyniri	% 25,4	% 12,1	% 39,9	% 52
Tulum Peyniri	% 16,2	% 8,7	% 59	% 64,2
Bal	% 37	% 21,4	% 35,8	% 45,7
Reçel	% 49,7	% 32,9	% 22,5	% 29,5
Kaymak	% 14,5	% 8,1	% 59,5	% 66,5
Süt	% 30,8	% 20,9	% 13,4	% 22,7
Yoğurt	% 54,3	% 40,9	% 2,3	% 4,3

Asgari ücret ve altında ücret sahibi olan veya geliri olmayan yoksulların pandemi sürecinde tükettikleri kahvaltılık ürünlerin hepsinde gündelik tüketimler azalmıştır. Kahvaltılık ürünleri gündelik tüketmeyenlerin oranları da bütün ürünlerde artmıştır.

Söz konusu durum yoksulların temel besin ürünlerinden mahrum kaldıkları, insan onuruna yaraşır bir yaşam sürme hakkından mahrum kaldıklarını göstermektedir.

Temel besin ürünlerinin yeterli düzeyde tüketilmemesi ayrıca, yoksulların salgına karşı savunmalarını zayıflatarak yaşamlarının riske edilmesine neden olabilecektir.

4.6 Pandemi Öncesinde ve Sonrasında Yoksulların Bakliyat Tüketim Durumu

Kırmızı et, balık, tavuk gibi yemeklik ürünlerin fiyatlarının pandemi öncesinde yüksek olması ve pandemi sürecinde daha fazla artması yoksul kesimleri daha fazla bakliyat tüketmeye yönlendirmiştir.

Pandemi öncesinde kuru fasulye, nohut, barbunya gibi bakliyat ürünleri yoğunlukla haftada bir tüketilirken, pandemi sürecinde haftada bir tüketimde azalma, 15 günde bir veya ayda bir tüketim oranlarında artış gerçekleşmiştir.

Katılımcıların yarısı pirinç, bulgur, şehriye, makarna gibi ürünleri her hafta tükettiklerini belirtmektedirler.

Yoksulların yaklaşık %84'ü haftada en az bir veya daha fazla makarna, %75'i bulgur tüketmektedir.

Bakliyat tüketiminin yoğunluğuna rağmen fiyatları diğer bakliyat ürünlerine göre yüksek olan kuru fasulye ve nohut gibi ürünlerin ayda bir tüketim oranı, diğer bakliyat ürünlerine göre yüksek seyretmektedir.

Pandemi sürecinde makarnayı ayda bir tüketenlerin oranı %4,6 iken bu oran nohutta yaklaşık %21, kuru fasulyede ise yaklaşık %20'dir.

Bu durum yoksulların bakliyat ağırlıklı ve tek yönlü beslenmek zorunda kaldıklarını ve yetersiz beslendiklerini göstermektedir.

Tek tip beslenmenin insan sağlığı açısından doğurabileceği en büyük sıkıntıların başında bağışıklık sisteminin zarar görmesi ve zayıflaması gelmektedir.

Pandemi sürecinde salgından ve salgının etkilerinden korunmanın en önemli yollarından birisi ise vücudun bağışıklık sisteminin güçlü tutulmasıdır.

Yoksulların beslenme şekilleri bağışıklık sistemlerinin zayıflamasına ve salgına karşı dirençlerinin ve vücut savunma kapasitelerinin düşmesi sonucunu doğurmaktadır.

Bu durum yoksulların salgına karşı dirençlerinin daha düşük olduğu ve daha savunmasız durumda olduklarını, salgının sonuçlarından olumsuz etkilenmeye daha fazla açık hale geldiklerini göstermektedir.

Zira ABD'li epidemiyoloji uzmanı Justin Feldman, "*New York'ta yoksul bölgelerde covid-19 gerekçesiyle hastane başvuru sayısının diğer bölgelere göre daha yüksek olduğunu*" ve bu duruma neden olarak da iki temel veri sunuyor. Bunlar; "*Kalabalık apartmanlar ve bu bölgelerde yaşayanların daha yoksul olması.*"²⁷

4.7 Pandemi Öncesinde ve Sonrasında Yoksulların Sebze ve Meyve Tüketim Durumu

Sebze Tüketimi

Çalışmanın katılımcılarının %57'si pandemi öncesinde günlük sebze tüketebildiğini söylerken bu oran pandemi döneminde %40'tan fazla azalarak %33,5'e düşmüştür. Pandemi sürecinde günlük sebze tüketenlerin oranı artarken haftada bir meyve tüketenlerin oranı artmıştır. Katılımcıların ¼'ü haftada bir defa sebze tüketebildiğini belirtmiştir.

Haftalık tüketilen sebze miktarı ise katılımcıların %43,9'u için 0,5-1Kg arasında olurken, ¼'üne yakını için ise 0,5Kg'dan daha azdır.

Yoksulların %5,8'i haftalık periyotla sebze tüketemediğini belirtmiştir.

Meyve Tüketimi

Sebzedeğine benzer tablo meyve tüketimi için de geçerlidir. Haftalık meyve tüketenlerin oranı pandemi öncesinde %55,7 iken pandemi sürecinde %33'e düşmüştür.

Yoksulların %61,3'ü haftada 1Kg veya daha az miktarda meyve tüketmektedir.

²⁷ <https://medium.com/@jmfeldman/does-covid-19s-toll-reflect-social-inequality-early-evidence-from-nyc-209c3b0a0ff7>

Sebze ve meyve tüketiminde belirtilen miktarlar çalışmaya katılanların aynı hanede yaşadıkları kişilerle beraber yaptıkları tüketim miktarlarıdır.

Çalışmaya katılanların %46,8' i aynı hanede 4 ve daha fazla kişiyle beraber yaşamaktadırlar.

Bu durum hanede yaşayan herkesin sebze ve meyve tüketemediğini göstermektedir.

Coğrafi konum ve mevsimsel özellikler itibariyle birçok sebze ve meyvenin yetişti rlebildiği topraklarda yaşayan ve ülke nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan yoksulların yeterli ve sağlıklı şekilde meyve ve sebze tüketememesi ülke yöneticilerinin ve politikaların sebep olduğu önemli bir insan hakkı ihlalidir.

İnsanca yaşam olanağı sağlayacak, yeterli gelirden yoksun olmak ve servet paylaşımının adil olmadığı koşullar, insanların yaşadıkları topraklarda bolca yetişen ve temel gereksinimlerini karşılayacak olan ürünlere dahi ulaşmasını imkânsız hale getirmektedir.

Avrupa Sosyal Şartı'nın 4. maddesi, "Tüm çalışanların, kendileri ve ailelerine iyi bir yaşam düzeyi sağlamak için yeterli ve adil bir ücret alma hakkı" olduğunu belirtmekte ve söz konusu düzenleme Türkiye tarafından da kabul edilmektedir. Dolayısıyla söz konusu hükmün uygulanması ve milli gelir paylaşımında adaletin sağlanması ülke yöneticilerinin sorumluluğundadır.

İnsanların temel gereksinimlerini karşılayacak ücretten ve sosyal destekten mahrum kalmasına ek olarak temel gereksinimleri karşılayacak ürünlerin fiyatlarının sürekli artması açık insan hakkı ihlalidir ve söz konusu ihlal hükümet ve devletin diğer kurumlarının sorumluluklarını yerine getirmemelerinden kaynaklanmaktadır.

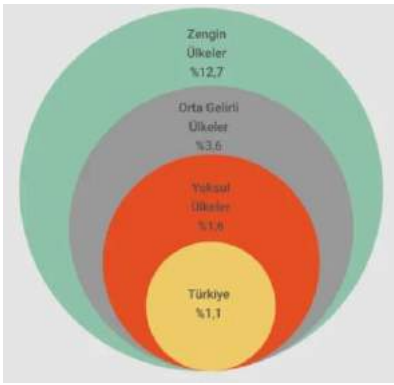
5 Pandemi Döneminde Türkiye’de Yoksullara Yönelik Uygulanan Politikalar

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de halka, yoksullara doğrudan kaynak aktarma sınırlı oranda gerçekleşmiş, açıklanan “destek paketlerinde” çoğunlukla şirketlere doğrudan kaynak aktarılması tercih edilmiştir.

Hükümet tarafından 18 Mart tarihinde açıklanan “Ekonomik İstikrar Kalkan” paketiyle işyerlerine 100 milyar TL destek sağlanırken, yoksulların “faydalanabileceği” tek politika maske ve kolonya dağıtımı olmuştur.

Söz konusu destek miktarı daha sonraki süreçlerde 240 milyar liraya çıkarılmıştır.

DİSK-Araştırma Merkezi (DİSK-AR) tarafından hazırlanan “Dünyada ve Türkiye’de Covid-19’un Sosyal

ve Ekonomik Etkileri ile Mücadeleye Ayrılan Kaynaklar”²⁸ raporuna göre Covid-19 pandemisi sürecinde Türkiye Meksika’dan sonra en az nakit desteği sağlayan ülke oldu. Ayrıca, Türkiye toplam ekonomik destek içinde yurttışa sağlanan nakdi destekte ise dünya sonuncusu olmuştur.

Araştırmaya göre zengin ülkeler yurttışlarına GSYİH’nın %12,7’si düzeyinde nakit harcama ve gelir desteğinde bulunurken, bu oran orta gelirli ülkelerde %3,6, yoksul ülkelerde ise %1,6 olmuştur. Türkiye’de ise pandemi döneminde nakit harcama ve gelir desteği

olarak GSYİH’nın sadece %1,1’i kadar pay ayrılmıştır.

Bu veriye göre Türkiye pandemi sürecinde yoksul ülkelere daha az payı halk için ayırmıştır.

Covid-19 pandemisi sürecinde yoksul ailelere yönelik yardımlar, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı koordinasyonunda hükümet tarafından ve hükümetten bağımsız olarak yerel yönetimler tarafından planlanmış ve uygulanmıştır.

Hükümetin salgın süreciyle ilgili verileri toplumla şeffaf bir şekilde paylaşmadıkları gerçeği, Sağlık Bakanlığı’nın salgının epidemiyolojisine ilişkin ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın sosyal yardım ve ödeneklerle ilgili detaylı verilerin açıklanmamasında kendisini göstermiştir.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın 31.12.2020 tarihli açıklamasına²⁹ göre “Sosyal Destek Programı” kapsamında “düzenli geliri olmayan, işsiz olan ve her haneden bir kişi

Sosyal Koruma Kalkanı			
Türkiye Genel			
31.12.2020			
		Ödeme Yapılan Hane/Kişi	Miktar (TL)
Sosyal Destek Programı (Hane)	FAZ 1	2.111.254	2.111.254.000
	FAZ 2	2.316.010	2.316.010.000
	FAZ 3	1.949.785	1.949.785.000
Biz Bize Yeteriz Türkiyem	Hane	2.053.282	2.053.282.000
Kısa Çalışma Ödeneği	Çalışan	3.582.455	23.371.396.994
Nakdi Ücret Desteği	Çalışan	2.216.622	6.478.346.870
İşsizlik Ödeneği	Kişi	913.818	4.527.867.466
Normalleşme Desteği	Çalışan	3.183.435	2.461.543.960
#BirlikteBaşaracağız		Toplam: 45.269.486.290 TL	

²⁸ <http://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2021/02/Covid-19-Harcamalar%C4%B1-Raporu-OCAK-2021.pdf>

²⁹ <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler/bakan-selcuk-sosyal-koruma-kalkani-kapsaminda-yaptigimiz-yardimlarin-tutari-45-5-milyar-liraya-yaklasti/>

olması” koşuluyla Faz1, Faz2, Faz3 ve “Biz Bize Yeteriz Türkiyem” kampanyası kapsamında toplanan ve 8.430.331 kişiye, kişi başı 1.000TL olmak üzere dağıtılan sosyal destek miktarı 8.430.331.000TL’dir (8 milyar 430 milyon). Faz1-2-3 kategorilerinde yapılan yardımların farklı ailelere yapıldığı açıklanırken “Biz Bize Yeteriz Türkiyem” kampanyası kapsamında yapılan yardımların da farklı ailelere mi yoksa yardım alan diğer ailelere mi yapıldığı, kamuoyunun bilgisinde bulunmamaktadır. Bu ve benzeri yönlerden yapılan sosyal destek yardımları şeffaflıktan uzak uygulanmıştır.

Söz konusu desteğin 6,4 milyar TL’si Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonundan ve 2 milyar TL’si ise bağış kampanyasından sağlanmıştır.

Açıklanan sosyal destek yardımlarının 9 ayda ve belirtilen sayıda aileye yapıldığı belirtilmektedir. Bu verilere göre pandemi süresince yoksul bir haneye yapılan aylık destek miktarı 111,10TL’dir.

Merkezi iktidar bu süreçte işyerlerine 240 milyar liralık kaynak aktarırken yaklaşık 8,4 milyon aileye ise sadece 8,4 milyar lira destek sağlamıştır.

Kısa Çalışma Ödeneği (KÇÖ), Nakdi Ücret Desteği ve İşsizlik Ödeneği ise İşsizlik Sigortası Fonu’ndan karşılanmaktadır. Bu fon ise işçilerin çalıştıkları dönemlerde işçi, işyeri ve devletin koyduğu katkılarla oluşturulmuş ve işçilere ait olan bir kaynaktır.

Bu nedenle, buradan yapılan ödemelerin pandemi sürecinde yoksulların desteklenmesi olarak sunulması doğru bir yaklaşım değil ve gerçeği yansıtmamaktadır.

Diğer taraftan Kısa Çalışma Ödeneği, Nakdi Ücret Desteği ve İşsizlik Ödeneği kapsamında yapılan ödemeler çalışanlar için açlık koşullarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Çalışanlar, Kısa Çalışma Ödeneği olarak çalıştıkları dönemde aldıkları maaşın %60’ını, Nakdi Ücret Desteği olarak Asgari Ücretin %40’ını ve çalıştıkları dönemde aldıkları ücretlerinin %40’ını da İşsizlik Ödeneği olarak almaktadırlar.

Bu veriler hükümetin “Sosyal Koruma Programı” olarak duyurduğu destek kalemlerinin yoksullara yönelik bir destek olmadığını, yoksulları açlığa mahkum ettiğini göstermektedir.

Yerel yönetimler tarafından pandemi sürecinde yoksullara sağlanan destekler konusunda İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediye’leri ön plana çıkmıştır.

Büyükşehir belediyelerinin büyük bir kısmının iktidar partisinde olmaması, büyükşehir belediyelerinin yoksullar için yürüttüğü birçok çalışmanın iktidar partisinin engellemelerine maruz kalmasına neden olmuştur.

İlk engelleme, pandeminin başlangıcında 2020-Mart ayında gerçekleşti. İçişleri Bakanlığı 81 ilin valiliğine gönderdiği genelgeyle, İstanbul, Ankara ve Antalya Büyükşehir Belediyeleri’nin yoksulların ihtiyaçlarını karşılamak için halktan topladığı 15 milyon 250 bin liraya bankalar tarafından bloke konuldu.

Recep Tayyip Erdoğan'ın "devlet içinde devlet olmaz" açıklamasıyla başlayan süreçte;

Her gün binlerce yoksulun karnını doayurduğu Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, Odunpazarı Belediyesi ve Antalya-Muratpaşa Belediyesine ait aş evlerinin hesaplarına pandemi sürecinde el konuldu.

İstanbul, Mersin ve Adana Büyükşehir Belediyeleri'nin bedava ekmek dağıtımını engellendi.

Merkezi iktidarın yoksulların açlıktan ve pandemiden korunması gerekliliğini yok sayan engellemelerine karşın, yerel yönetimler pandemi sürecinde yoksulların ihtiyaçlarını karşılayacak birçok uygulamayı hayata geçirmiştir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi;

- ✓ 250 bin maskeyi ücretsiz dağıtmıştır.
- ✓ 10.715 gıda kolisi ve 13.670 alışveriş kartı yoksullara dağıtılmıştır.
- ✓ Borcunu ödeyemeyenlerin doğalgaz ve su kesintileri durdurulmuş, kapalı olan abonelikler ise pandemi sürecinde yeniden açılmıştır.

Ankara Büyükşehir Belediyesi;

- ✓ "İyilik Bulaşıcıdır" kampanyasıyla 100 bin kişinin bakkallara olan veresiye borcu silindi.
- ✓ Binlerce aileye gıda ve nakit desteği sağlandı.
- ✓ Su borçlarının ödemesi ertelendi ve ödenmemiş borcu olanların su kesintileri durduruldu.
- ✓ Ücretsiz maske dağıtıldı
- ✓ Ücretsiz ekmek dağıtımı yapıldı.
- ✓ Atık kâğıt toplayıcılara barınma ve gıda yardımı yapıldı.
- ✓ Zincir marketlerle anlaşılarak 65 yaş ve üzere kişiler için kurye hizmeti başlatıldı.
- ✓ Pazarcıların ellerinde kalan ürünler satın alınıp ihtiyaç sahiplerine dağıtıldı.

İzmir Büyükşehir Belediyesi;

- ✓ 40 bin aileye 400'er TL nakdi yardım yapıldı.
- ✓ "Direnc Paketi" adıyla yoksullara yönelik gıda desteği sağlandı.
- ✓ Sıcak çorba ve ekmek dağıtımı yapıldı.
- ✓ Metro istasyonlarına halkın maskelere ücretsiz ulaşabileceği "Maskematik" konuldu

- ✓ Salgın nedeniyle evde kalmak zorunda kalanların gıda ihtiyaçlarını kapılarında karşılamak için 'Seyyar Pazar' oluşturuldu.
- ✓ 118 bin 775 çocuğa süt dağıtıldı.
- ✓ Geliri olmayan ve sokağa çıkamayan 65 yaş üstü yoksullar için gıda, süt ve hijyen paketleri dağıtıldı.
- ✓ 65 yaş üstü 27 bin kişiye ulaşılarak ihtiyaçları belirlendi.
- ✓ Yardımda bulunmak isteyenlerin desteklerini iletebilecekleri "Halkın Bakkalı" uygulaması başlatıldı.

Adana Büyükşehir Belediyesi;

- ✓ 10 bin kişiye nakdi destek sağlandı.
- ✓ Gıda vb. ihtiyaçları karşılamak için 100 bin koli yoksullara dağıtıldı.
- ✓ Su faturalarında %50 indirim yapıldı.
- ✓ 500 bin ücretsiz maske dağıtıldı.

Bursa Büyükşehir Belediyesi;

- ✓ 52 bin kişiye sosyal yardım yapılırken 87 bin kişiye sıcak yemek dağıtımı yapıldı.
- ✓ 26 bin kişinin pazar alışverişi yapıldı.
- ✓ Ayrıca Bursa Büyükşehir Belediyesi "pandemiyle mücadele" kapsamında 28 kilometrelik güzergahın 80 bin ton asfalt dökülerek yenilendiğini açıklamıştır.

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi;

- ✓ 250 bin maske, 30 bin dezenfektan dağıtıldı.
- ✓ Aşevlerinde ücretsiz yemek dağıtıldı.
- ✓ Kırsalda yaşayanların üretimde sorun yaşamaması için 2,5 milyondan fazla yerli tohum dağıtıldı.

Aydın Büyükşehir Belediyesi;

- ✓ Yoksullara yönelik et, yoğurt, peynir vb. gıda yardımları yapıldı.
- ✓ Yoksulların ısınma ihtiyaçlarını karşılamak için odun ve kömür dağıtımı yapıldı.
- ✓ Hasta bezi ve yoksul hastalar için yatak dağıtımı yapıldı.

Antalya, Muğla, Mersin, Tekirdağ ve Hatay Büyükşehir Belediyeleri

- ✓ Yoksullara gıda desteği sağlandı.
- ✓ Ücretsiz maske dağıtımı yapıldı.
- ✓ Su faturalarında öteleme yapıldı ve su kesintileri durduruldu.
- ✓ Bebek bezi ve mama dağıtımı yapıldı.

Diğer Büyükşehir Belediyeleri

- ✓ Balıkesir Büyükşehir Belediyesi 20 bin gıda kolisinin dağıtımını yaptı.
- ✓ Denizli Büyükşehir Belediyesi 3 bin aileye yardım kolisi ulaştırdı.
- ✓ Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi 10 bin Aileye 10 Bin Gıda Kolisi çalışması kapsamında gıda yardım kolilerini yoksullara dağıttı.
- ✓ Erzurum Büyükşehir Belediyesi yoksul 2 bin aileye gıda alışveriş kartı dağıttı.
- ✓ Kayseri Büyükşehir Belediyesi yoksullara 1000 ton patates ve 20bin alışveriş kartı dağıttı.
- ✓ Kocaeli Büyükşehir Belediyesi 14 milyon TL değerinde gıda yardımı, 18 bin aileye 50TL tutarında su tüketim desteği planı açıkladı.
- ✓ Konya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Kart uygulamasıyla 51 milyon TL'lik sosyal destek ve 65 milyon TL tutarında su faturası desteği sağladı.
- ✓ Ordu Büyükşehir Belediyesi belirlenen kişilere her ay 100 bin ile 150 bin TL civarında nakdi, 200 bin ile 250 bin TL civarında aynı yardım yapmaya devam ediyor.

6 Pandemi Döneminde Farklı Ülkelerde Yoksullara Yönelik Uygulanan Politikalar

Türkiye örneğinde olduğu gibi diğer birçok ülkede de salgına karşı açıklanan destek paketlerinden büyük payları şirketler almıştır.

Birçok ülke de iktidarlar tarafından açıklanan³⁰ ekonomi paketlerinde söz konusu durum çok aleni şekilde ortaya çıkmaktadır.

Almanya 750 milyar avroluk bir ekonomik paket açıklamıştır. Paket şirketlerin salgına karşı dayanıklılıklarını artırmayı amaçlamış, ayrıca çalışanların işlerini kaybetmelerinin önüne geçmek için 10 milyar avro kaynak ayırmıştır.

İngiltere’de hükümet toplamda 350 milyar sterlin büyüklüğünde iki ekonomik paket açıklamıştır. Bu pakette küçük şirketlerin finansal olarak desteklenmesi, vergi ertelemeleri, kredi ve teminatlar yer almıştır. Sonraki pakette ise çalışanların maaşlarının %80’inin (üst limit 2.500 sterlin) kamu tarafından ödenmesi uygulaması ile KDV ve gelir vergisi ertelemeleri yer almıştır.

İtalya’da hükümet 750 milyar avroluk bir ekonomik paket açıklamıştır. Pakette küçük ve orta boy şirketlere maddi yardımlar, istihdamın korunması için destekler ve vatandaşların vergi ödemelerinin ertelenmesi ile ihracatın devam etmesine yönelik önlemler yer almıştır.

İspanya’da hükümet 14 milyar avroluk bir paket, sonrasında 200 milyar avro tutarında ilave bir kurtarma paketi daha açıklamıştır. Paketle işletmelere likidite ve 100 milyar avroluk kamu garantisi sağlanmıştır.

Fransa’da krizden etkilenen büyük şirketlerin kamulaştırılabileceği açıklanmış, ayrıca 45 milyar avroluk harcama paketi açıklayan Fransa, ilave olarak şirketlere 300 milyar avroya kadar banka garantisi sağlamıştır.

Brezilya’da hükümet yaşanan krizle mücadele çerçevesinde şirket vergilerini ertelemiş, işçilerin kıdem tazminatına erişimini kolaylaştırmış ve sosyal yardım ödemelerini artırmıştır. Ekonomik paketin büyüklüğü ise toplamda 30 milyar dolar olmuştur .

OECD, pandemiyle mücadelede yoksulların ve salgına karşı dayanaksız kesimlerin desteklenmesine yönelik uygulanan iyi uygulama örneklerini “COVID-19 ile Mücadele: Küresel Çabaya Katkıda Bulunmak”³¹ başlıklı raporla açıkladı.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin 860 bin aileye sağladığı nakit ve alışveriş kartı desteğine de raporda iyi uygulama örneği olarak yer verildi.

³⁰ <https://setav.org/assets/uploads/2020/06/R163.pdf>

³¹ https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=126_126769-yen45847kf&title=Coronavirus-COVID-19-Cities-Policy-Responses

Nantes (Fransa)

Şehrin yeşil alanları, seraları, ortak bahçeleri veya boş yeşil alanları sebze bahçelerine dönüştürülmeye başlanmıştır. Bu planlama sonucunda sebze yetiştirmek için 25.000m2 alan hazırlanmış, birçok toplumsal kesimin katılımıyla bu alanlarda yetiştirilmesi planlanan 25 ton sebzenin salgın sürecinde savunmasız kesimlere ulaştırılması hedeflenmiştir.

Rotterdam (Hollanda)

20 milyon Euro tutarında bir destek paketiyle yoksullar için bağımsız konut ve daha iyi yaşam koşullarının sağlanması amaçlanmaktadır.

Milan (İtalya)

Dijital araçların etkin kullanımıyla savunmasız kişiler için en uygun önlemlerin alınması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmayla yerel yönetimlerin, STÖ'lerin, halkın, serbest çalışanların ve toplumun diğer kesimlerinin katılımıyla yoksullar için gıda ve diğer ihtiyaçların karşılanması, market alışverişlerinin yapılması sağlanmaktadır.

New Orleans (ABD)

Covid-19 krizinden ağır şekilde etkilenen göçmen işçilere acil mali yardım olarak 750.000 \$ bütçe ayrılmıştır.

Ayrılan bütçeyle 500 aileye mali yardım yapılması hedeflenmektedir.

Ayrıca New Orleans'ta Federal Acil Durum Yönetim Ajansı (FEMA) ile yerel yönetim işbirliğiyle salgına karşı savunmasız ve yoksullara yönelik yemek sağlayan "Toplu Besleme Programı" başlatıldı.

Viyana (Avusturya)

Viyana'da işgücü piyasası üzerindeki etkisi nedeniyle COVID-19'dan ciddi şekilde etkilenen gençlere destek olmak amacıyla bir çalışma başlatıldı. Halihazırda bir işi olmayan 16.000'den fazla gencin yararlanması öngörülen çalışma için 17 milyon avro kaynak ayrıldı.

Diğer taraftan **BM Gıda ve Tarım Örgütü³² (FAO)** özellikle yoksulluğun ve açlığa bağlı ölümlerin yaygın olduğu ülkelerde salgının gıda ihtiyacının karşılanmasında yaratacağı olumsuz etkileri azaltmak üzere bir takım uygulamalar geliştirmiştir. Bu kapsamda;

Güney Sudan

Çiftçilerin ana ekim sezonunu kaçırmaması için tohum dağıtımını gerçekleştirdi.

4 milyon Kg'dan fazla mahsul ve sebze tohumunu yoksullara dağıttı. Bu, her ailenin 6 aylık ihtiyacını karşılayacak üretimin yapılmasını sağlayacaktır.

50 bin kişiye balıkçılık malzemesi dağıtıldı.

³² <http://www.fao.org/news/story/en/item/1276081/icode/>

Somali

Yoksullara yönelik 2,1 milyon kişinin kaydedildiği Mobil Nakit Platformu oluşturuldu. Uygulama kapsamında 200 bin kişinin gıda ihtiyaçını karşılamak için 4 milyon dolardan fazla kaynak sağlandı.

COVID-19 nedeniyle tedarik zincirinde gecikmelerin ortaya çıkmasını engellemek için, yerel tüccarlardan tohum, çiftlik aletleri, sulama hizmeti ve saklama torbaları alınması amacıyla 240 bin Somaliliye e-kupon dağıtıldı.

Suriye

Sebze üreticilerine yılda 2000 dolar ek gelir sağlayacak fidanlık kurması için destekler sağlandı.

Haiti

50 bin kişiye üretim yapmalarını desteklemek için tohum desteği sağlandı.

7 Sonuç

Covid-19 pandemisinin yayılmasını engellemek için alınan tedbirler, evde kal çağrıları ve salgının yarattığı sağlık riskinin etkileri her kişiyi ya da haneyi aynı şekilde etkilememiştir. Var olan ekonomik krizin yanı sıra pandeminin getirdiği yeni ve zor koşullar zaten geçinmekte güçlük yaşayan bireyleri açlık ve yoklukla baş başa bırakmıştır.

Dünya Bankası³³ COVID-19 pandemisinin küresel ekonominin %5,2 küçülmesine neden olarak İkinci Dünya Savaşından bu yana yaşanan en derin ekonomik durgunluğa neden olacağını, bu durumun da aşırı yoksulluğun artışı hızlandıracağını belirtirken, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri António Guterres³⁴ COVID-19 pandemisine karşı şimdi harekete geçilmezse dünyanın "hayal etmesi dahi güç yıkım ve acıyla" karşı karşıya kalacağı ve BM Gıda ve Tarım Örgütü³⁵ (FAO) pandemi için "şu ana kadar karşılaşılan hiçbir şeye benzememekte ve olağanüstü önlemlere ihtiyaç vardır" uyarısı yapmaktadırlar.

BM Dünya Gıda Programı (WFP) Direktörü Beasley³⁶, her yıl 9 milyon can alan açlık sorununun salgınla beraber daha da kötüleştiğine dikkat çekerek, gıda tedarik zincirlerinin direncinin artırılması çağrısı yapmıştır.

Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nde "Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır" ilkesi kabul edilirken, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme (ESKHS); "Taraflar Devletler, herkesin, yeterli beslenme, giyim ve konut da dahil olmak üzere, kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam düzeyine sahip olma ve yaşam koşullarını sürekli geliştirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler." kuralını benimsemiştir.

Türkiye ESKHS'Yi 2003 yılında onaylayarak bu hüküm doğrultusunda harekete geçeceğini ve gerekenleri yapacağını kabul etmiş olmaktadır.

Asgari ücret ve altında geliri olan veya herhangi bir gelirden yoksun olan kişilerin ve ailelerin açlık sınırının altında ve derin yoksulluk koşullarında yaşamaları, temel besinlere erişememesi devletin sorumluluklarını yerine getirmediğini ve insan haklarını ihlal ettiğini göstermektedir.

Pandemi süreci zengin ve yoksulları aynı düzeyde etkilemediği gibi yoksulların içinde de kimi kesimleri daha derin etkilemekte, bu kesimler üzerinde daha ciddi hasarlar oluşturmaktadır.

Kadınlar pandemi sürecinde işsizlik, sağlık hizmetlerinden faydalanamama, ev içi iş yüklerinin artması, daha fazla şiddet görmek, cinsel sağlık ve korunma haklarından faydalanamamak gibi hak ihlallerine maruz kalırken, ayrıca yoksulluğun yarattığı açmazla da uğraşmak zorunda kalmaktadırlar.

Yoksul kadınlar pandemi sürecindeki hamilelik veya emzirme dönemlerinde yeterli beslenememe durumundan dolayı sağlıklarını ve virüse karşı dirençlerini kaybetmekte, yeterli gıda maddesine sahip olmadan aile üyelerinin karnını doyurma ve çocuk bakımlarının sorumluluğu gibi ek yüklerle ve mağduriyetlerle baş etmek zorunda kalmaktadırlar.

³³ <https://turkey.un.org/tr/49027-dunya-bankasi-dogruladi-salgin-ikinci-dunya-savasindan-bu-yana-yasanan-en-derin-ekonomik>

³⁴ <https://turkey.un.org/tr/47721-guterres-uyardi-simdi-herekiye-gecmezseniz-hayal-etmesi-guc-yikim-ve-aci-olabilir>

³⁵ https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/GHRP-COVID19_MayUpdate.pdf

³⁶ <https://www.dunya.com/dunya/pandemi-gida-krizini-daha-da-kotulestiriyor-haberi-610097>

Yoksulluğa bağılı olarak pandemiden çoklu şekilde etkilenen diğere bir kesim ise çocuklar olmaktadır.

Çocuklar pandemi sürecinde eğitim olanağından mahrum kalarak akranlarından geri kalırken diğere taraftan da yeterli ve sağlıklı beslenme olanağına sahip olmadıkları için vücut ve zihin gelişimleri yönünden dezavantajlı duruma düşmektedirler.

BM Genel Sekreteri Antonio Guterres'ta³⁷ "Çocukların hastalığın en şiddetli semptomlarından büyük ölçüde kurtulduğunu, ancak hayatlarının tamamen altüst olduğunu" belirlemektedir. Bu altüst oluş yoksul çocukların geleceklere ve bedensel ve zihinsel gelişimleri için telafisi imkansız zararlar oluşturmaktadır.

Pandemi döneminde yoksulların temel besin ürünlerine erişebilmesini sağlayacak ve hak ihlallerini engelleyecek politika ve uygulamalar konusunda devletin üstlenmesi gereken sorumluluklar bulunmaktadır ve özet olarak şu şekildedir;

- Temel besin ürünlerinin ithalat yoluyla temin edilmesi, fiyatların yüksek ve yoksullar için erişilemez olmasına neden olmaktadır. Bu sorunu çözmek için yerli üretimin artırılması sağlanmalıdır.
- Toplumun salgından korumak için ayrılan kaynakların paylaşılmasında öncelik şirketlere değil halka ve yoksullara verilmelidir.
- Yoksulların sağlıklı ve insanca beslenmesini sağlamak için temel besin ürünlerinde sübvansiyon uygulanmalıdır.
- Asgari ücretin açlık sınırının üzerinde olması ve brüt asgari ücretten hiçbir kesinti yapılmaması sağlanmalıdır.
- Kısa Çalışma Ödeneği (KÇÖ), İşsizlik Ödeneği ve Nakdi Ücret Desteğinin işe devam edilen dönemde alınan ücretle eşit olması sağlanmalı veya aradaki fark devlet tarafından İşsizlik Ödeneği Fonu dışından karşılanmalıdır.
- Pandemi öncesi dönemde işsiz olan yoksullara açlık sınırını aşacak düzeyde aylık Nakdi Ücret Desteği sağlanmalıdır.
- Nakdi Ücret Desteği hanede yaşayan kişi sayısı gözetilerek, hanedeki kişi başı ödeme şeklinde yapılmalıdır.
- Ekonomik gelirden yoksun veya asgari ücret düzeyinde maaş alanlara, elektrik, su ve doğalgaz bedelsiz sağlanmalıdır.
- COVID-19 pandemisi döneminde artan işsizlik ve yoksulluk karşısında sosyal korumaya gereksinimi artanlar için sosyal harcamalar artırılmalıdır.
- Çocuklu hanelerin ihtiyaçları gözetilerek bu aileler için ek destekler ve çocukların gereksinimlerini karşılayacak önlemler alınmalıdır.

³⁷ <https://turkey.un.org/tr/41825-genel-sekreter-guterres-covid-19-krizinin-ortasinda-kalan-dunya-cocuklarinin-korunmasi-icin>

Yerel yönetimler pandemi sürecinde planlanan uygulamalara dahil edilmeli ve merkezi bütçeden bu kesimlere ek kaynaklar aktarılmalıdır.

Tarımsal gıda tedarik zincirlerinde yer alan savunmasız paydaşların yaşam kalitesini de yansıtan hedefleri takip etmek için kurtarma stratejileri hedeflenmelidir.³⁸(UNCTAD)

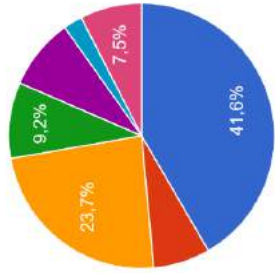
Yoksullar normal zamanlarda insan onuruna yaraşır bir yaşam sürme hakkından zaten mahrum kalırken, pandemi süreci yoksulluğu yoksullar için pranga, zincir haline getirmiştir.

Salgınla beraber, temel ihtiyaçlarını dahi karşılama olanağından mahrum kalanların, bu zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri kalmamıştır.

³⁸ <https://unctad.org/webflyer/maximizing-sustainable-agri-food-supply-chain-opportunities-redress-covid-19-developing>

8 Anket Grafikleri

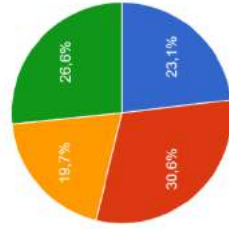
Katılımcıların Yaşadıkları Bölgeler

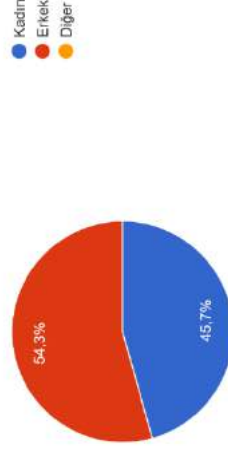
Katılımcıların Öğrenim Durumları

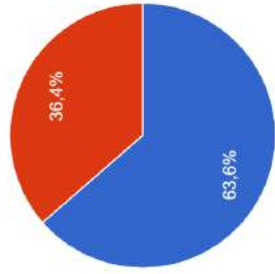
Katılımcıların Yaş Aralıkları

Katılımcıların Cinsiyeti

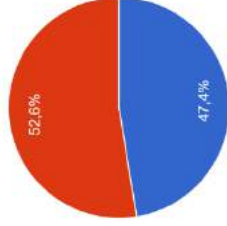

Katılımcıların Medeni Durumu

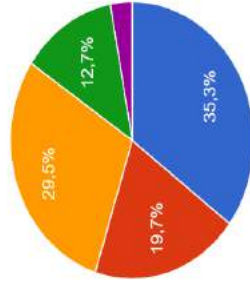
● Evli
● Evli değil

Katılımcıların Çalışma Durumları

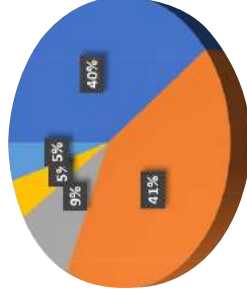
● Evet
● Hayır

Katılımcıların Çocuk Sayısı

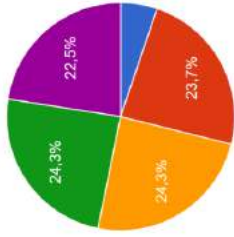
● Çocukğum yok
● 1
● 2
● 3
● 4 ve üstü

Katılımcıların Çalıştıkları Sektörler

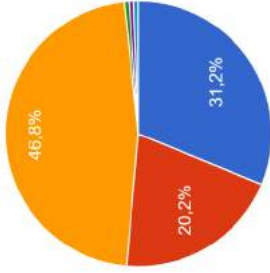
● Çalışmıyorum
● Hizmet Sektörü (Avm,cafe,lokanta vb.)
● Eğitim
● Sağlık
● Üretim

Aynı Haneде Yaşayan Kişi Sayısı

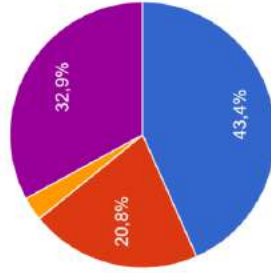
- Yalnız yaşıyorum
- 2 Kişi Yaşıyoruz
- 3 Kişi Yaşıyoruz
- 4 Kişi Yaşıyoruz
- 5 ve daha fazla kişi yaşıyoruz

Oturulan Evin Sahiplik Durumu

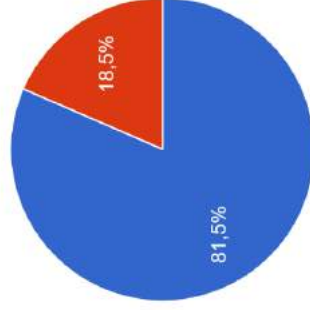
- Kendime ait
- Aileme ait
- Kira
- gorevli dairesi
- Emekli
- Merhaba banka kredisi ile siddin senem daha var

Haneде Çalışan Kişi Sayısı

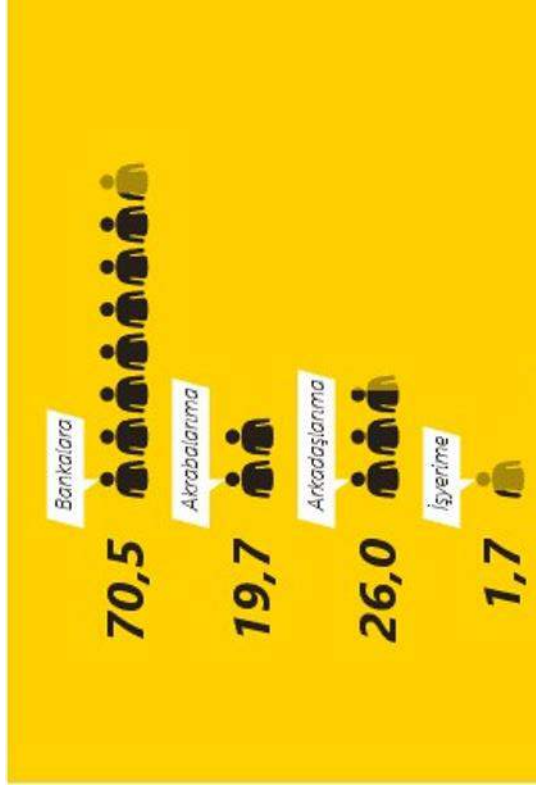
- 1 Kişi çalışıyor
- 2 Kişi çalışıyor
- 3 Kişi çalışıyor
- 4 ve daha fazla
- Çalışan yok

Borcunuz Var mı?

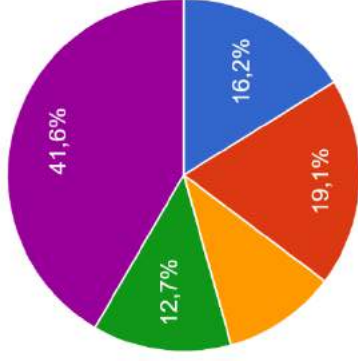
- Evet
- Hayır

Nerelere Borcunuz Var?

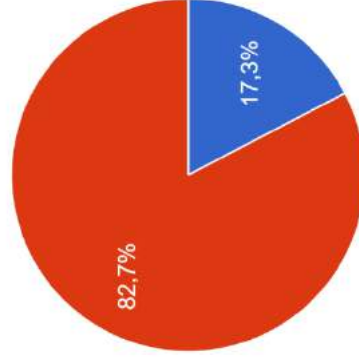
Ne Kadar Borcunuz Var?

- Borcum yok
- 5.000 TL'nin altında
- 5.001-9.999 TL arasında
- 10.000-14.999TL arasında
- 15.000TL'nin üstünde

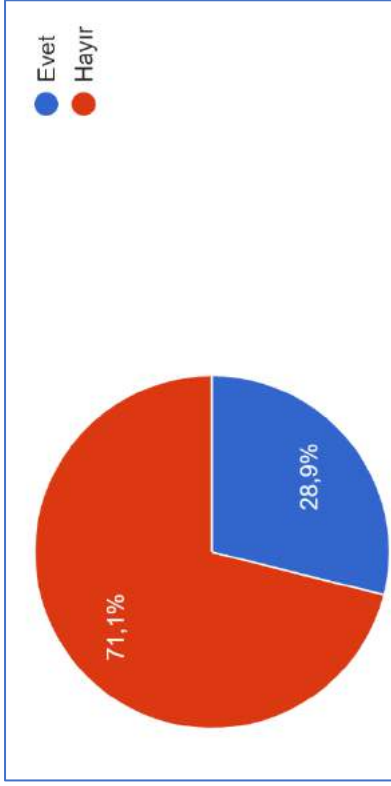

İcralık Borcunuz Var mı?

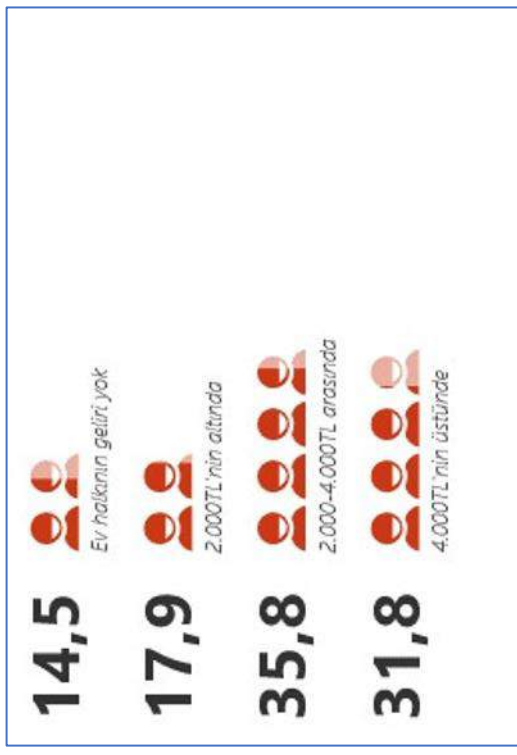
- Evet
- Hay

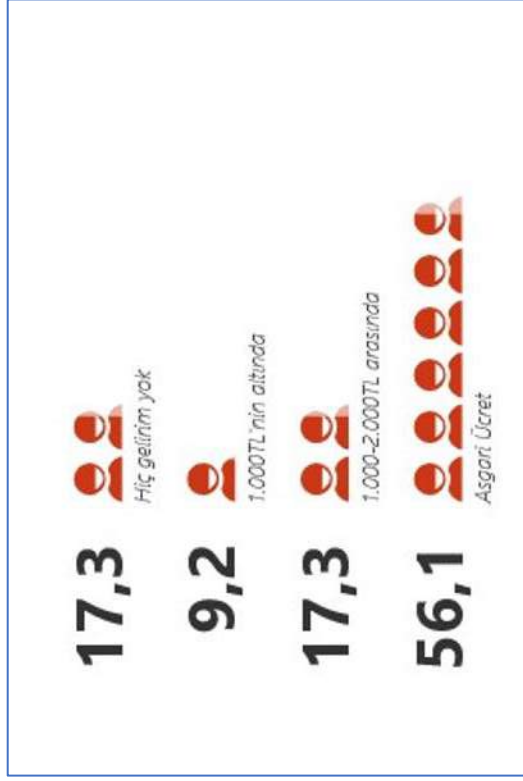
Pandemi Sürecinde Kamu Bankalarının Verdiği İhtiyaç Kredisini Kullandınız mı?

Ev Halkının Aylık Geliriniz ne kadardır?

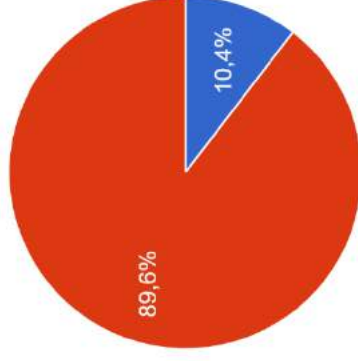

Kişisel Aylık Geliriniz ne kadardır?

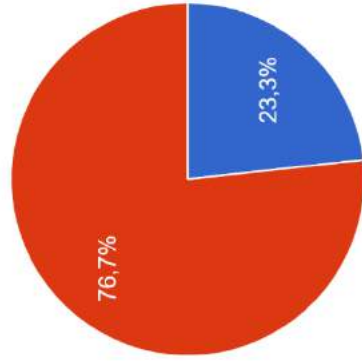
Pandemi sürecinde (11 Mart Sonrası) İŞKUR'dan Kısa Çalışma Ödeneği Aldınız mı?

● Evet
● Hayır

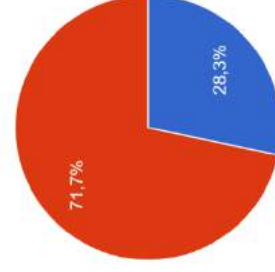
Pandemi sürecinde (11 Mart Sonrası) İşten Çıkarıldınız mı?

● Evet
● Hayır

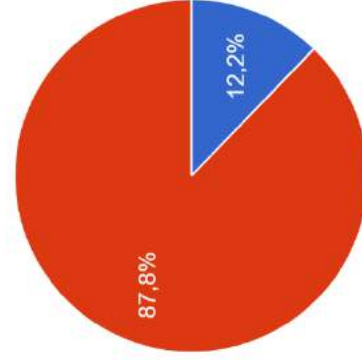
Pandemi sürecinde (11 Mart Sonrası) Maaşınızdan kesinti Yapıldı mı?

● Evet
● Hayır

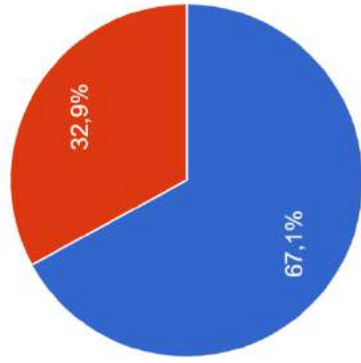
Pandemi sürecinde (11 Mart Sonrası) Ücretsiz izne Ayrıldınız mı?

● Evet
● Hayır

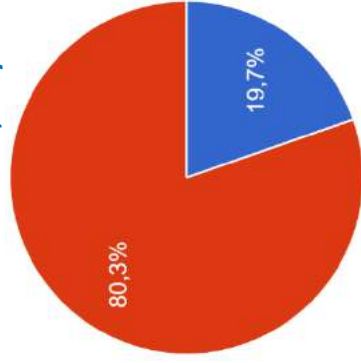
Pandemi sürecinde, Öncesine Göre Geliriniz Azaldı mı?

● Evet
● Hayır

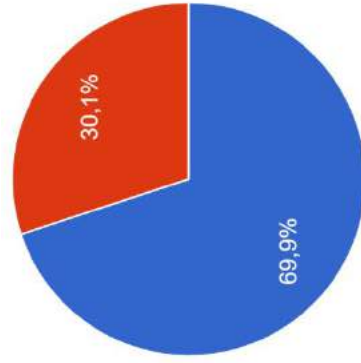
Pandemi sürecinde, Sosyal Yardım Aldınız mı? (para, eşya, gıda vb)

● Evet
● Hayır

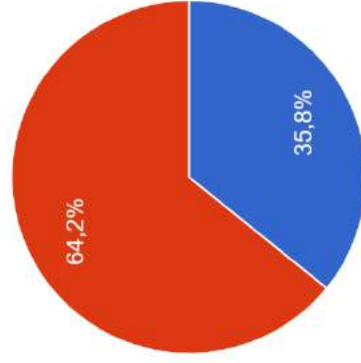
Pandemi sürecinde, Öncesine Göre Av Halkının Gelirinde Azalma Oldu mu?

● Evet
● Hayır

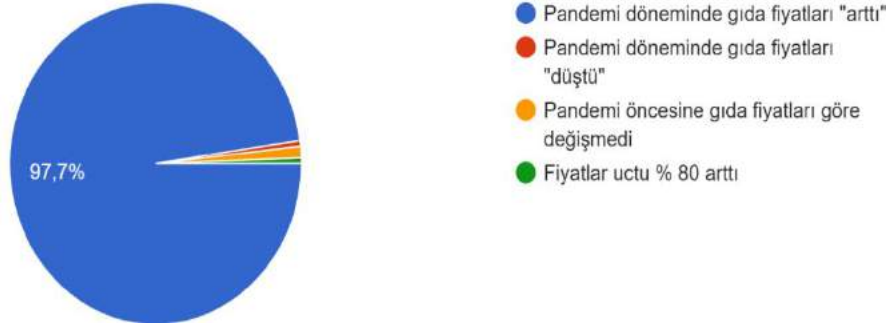

Pandemi sürecinde, Akrabalarınızdan Yardım Aldınız mı? (para, eşya, gıda vb)

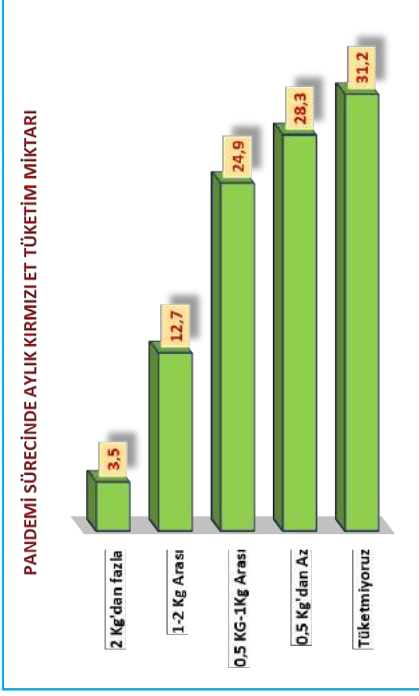
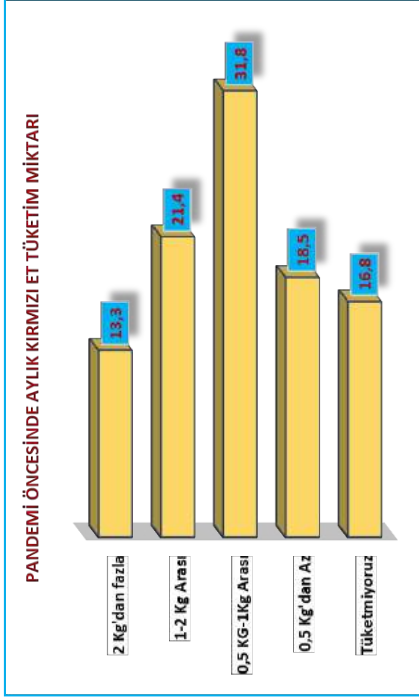
● Evet
● Hayır

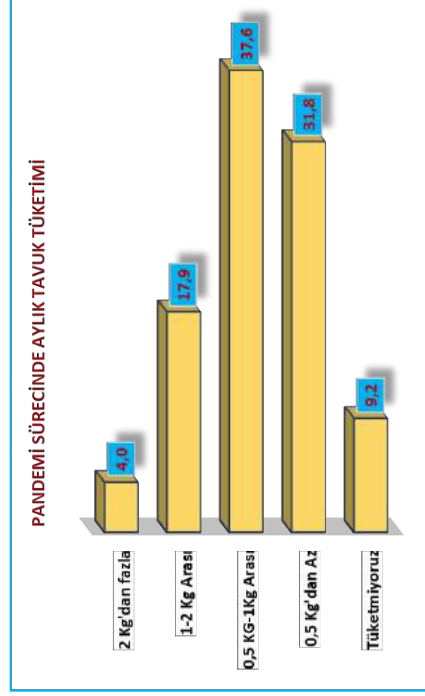
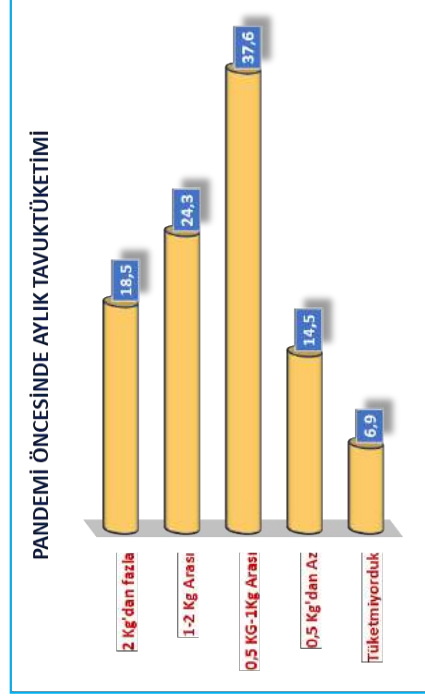
Pandemi Sürecinde Gıda Fiyatlarındaki Değişim Size Göre Nasıl Gerçekleşti

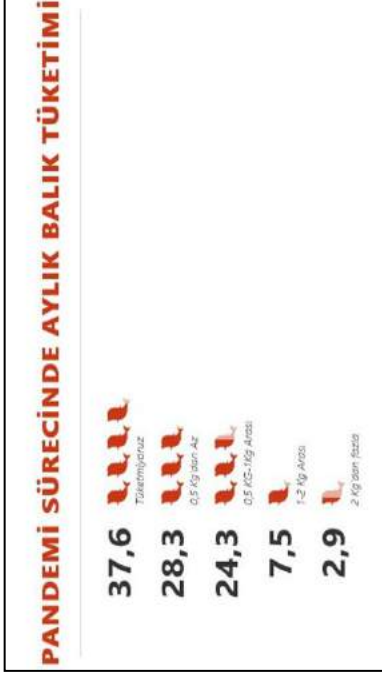
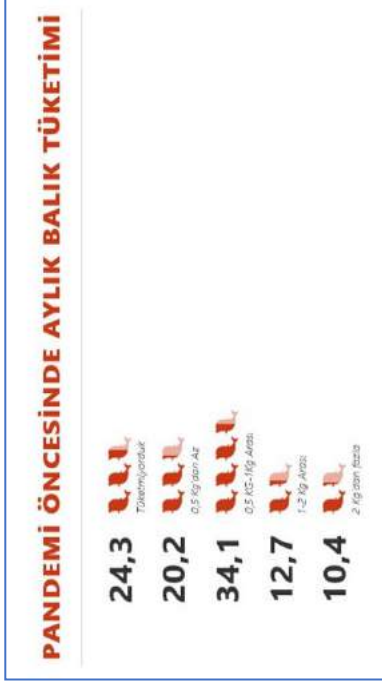
"PANDEMİ ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE " AYLIK Kırmızı Et Tüketimi

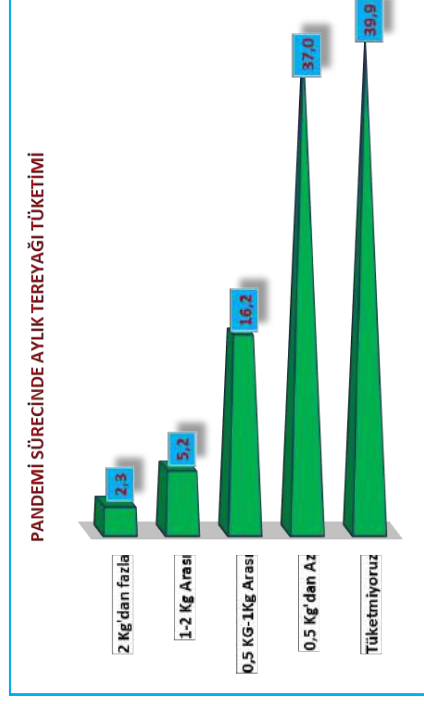
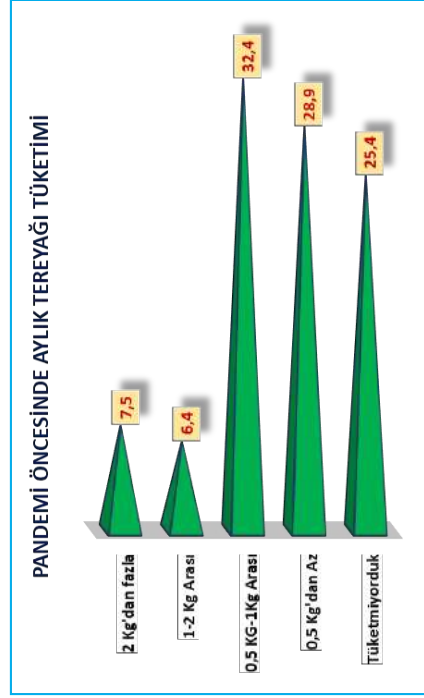
"PANDEMİ ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE " AYLık Tavuk Tüketimi

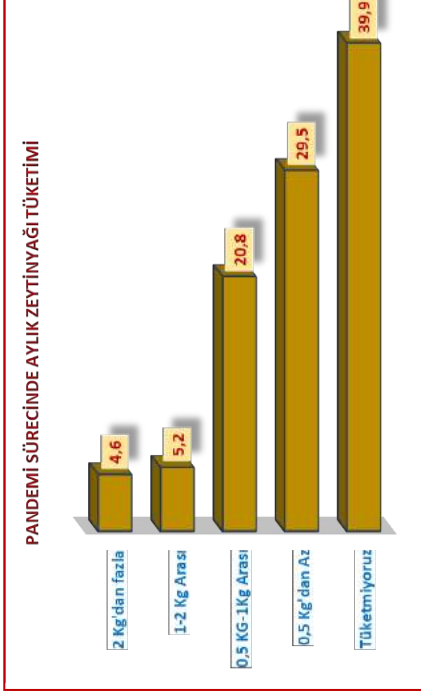
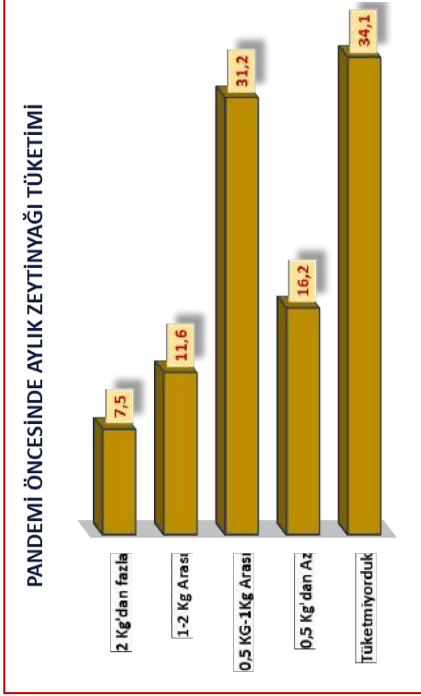
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE " AYLIK Balık Tüketimi

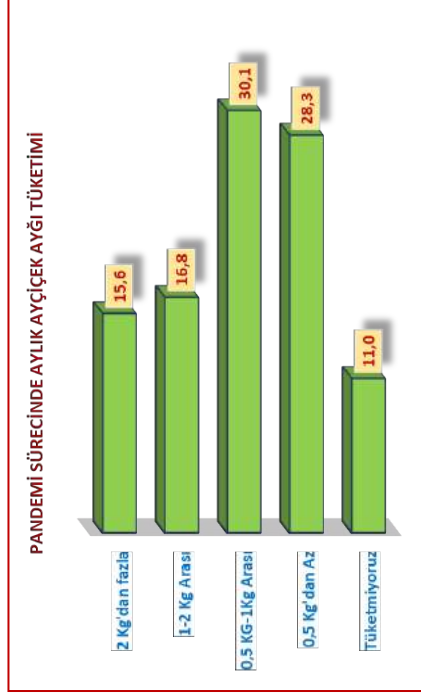
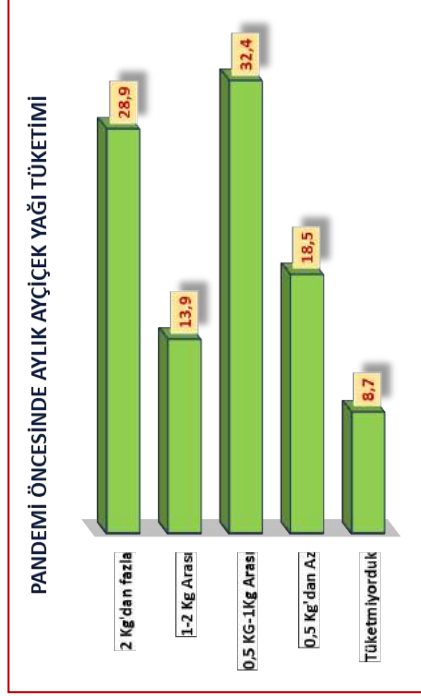
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE " AYLIK Tereyağı Tüketimi

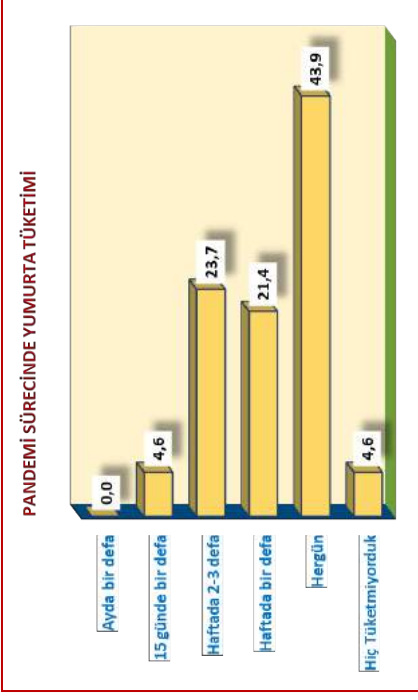
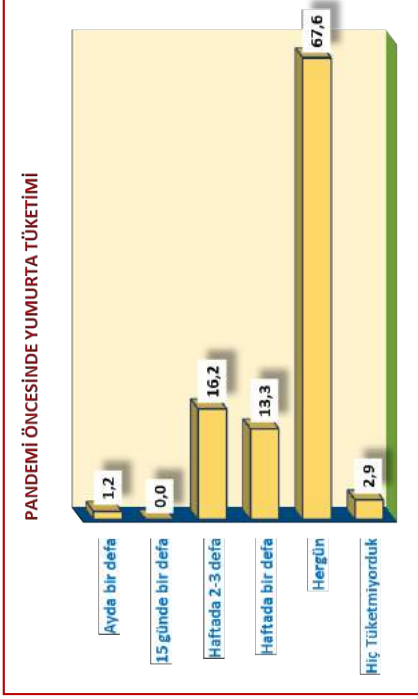
"PANDEMİ ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE " AYLIK Zeytinyağı Tüketimi

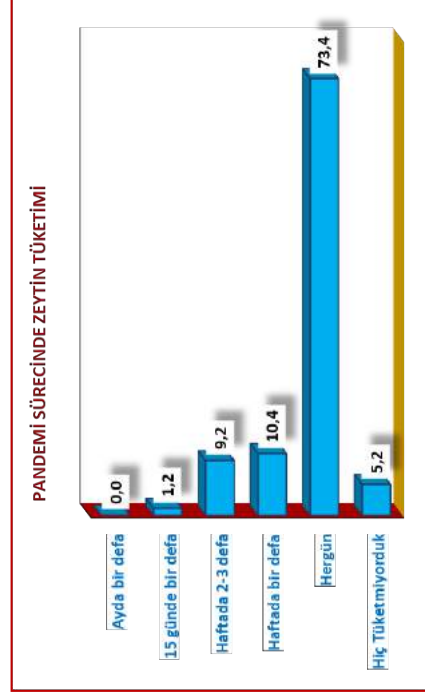
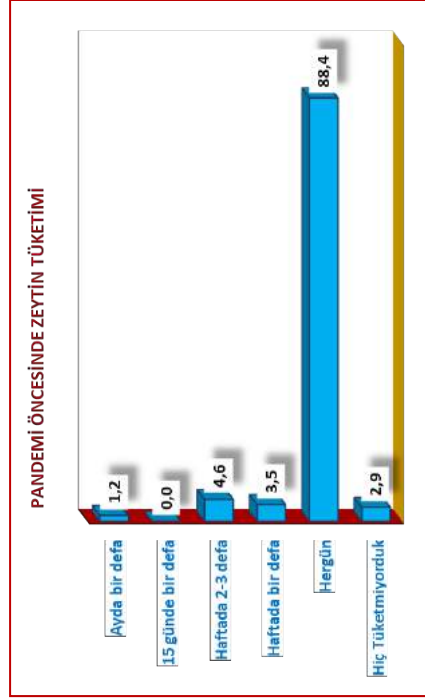
"PANDEMİ ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE " AYLIK Ayçiçek Yağı Tüketimi

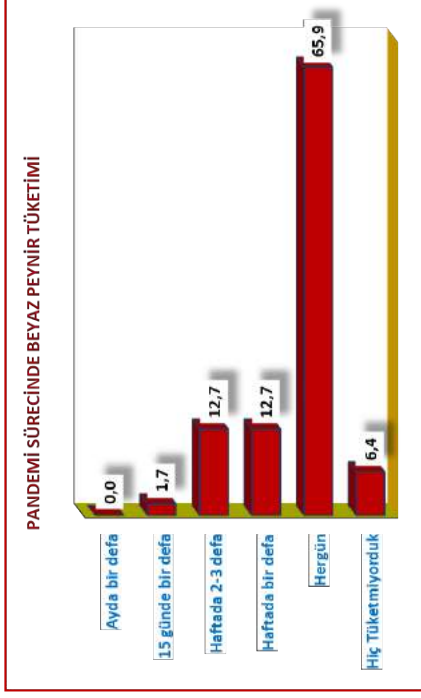
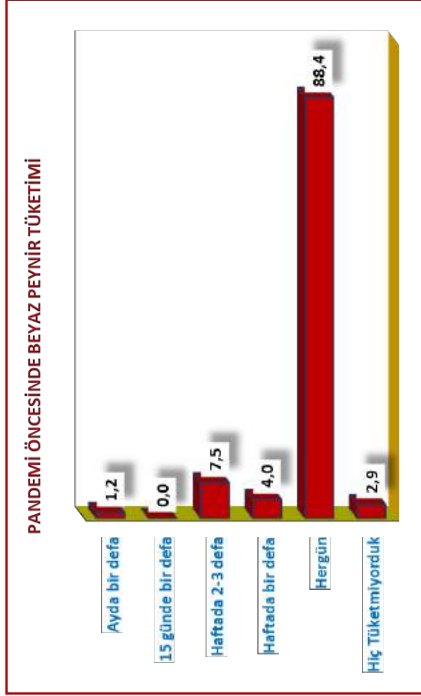
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Yumurta Tüketimi

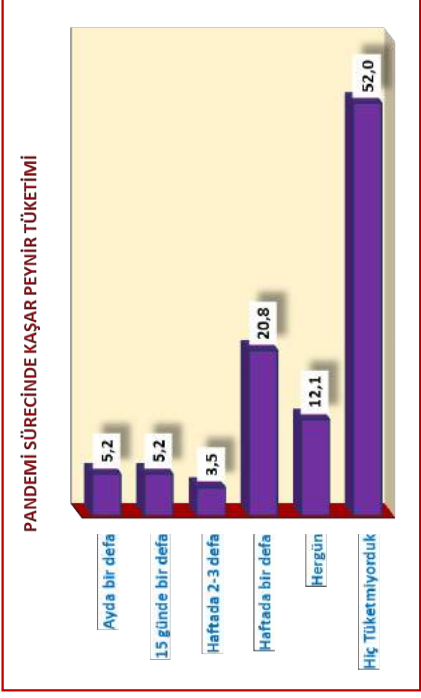
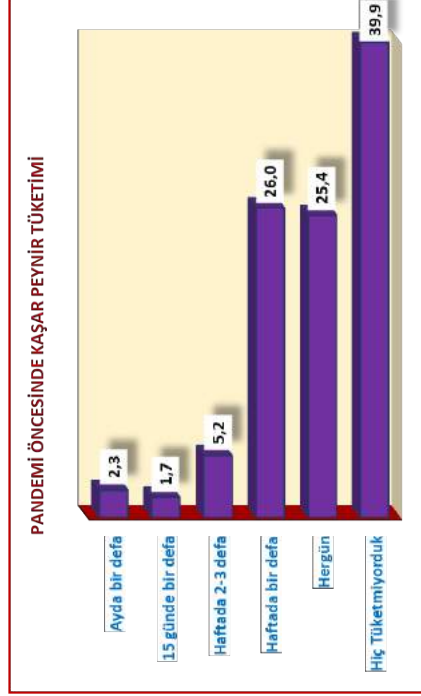
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Zeytin Tüketimi

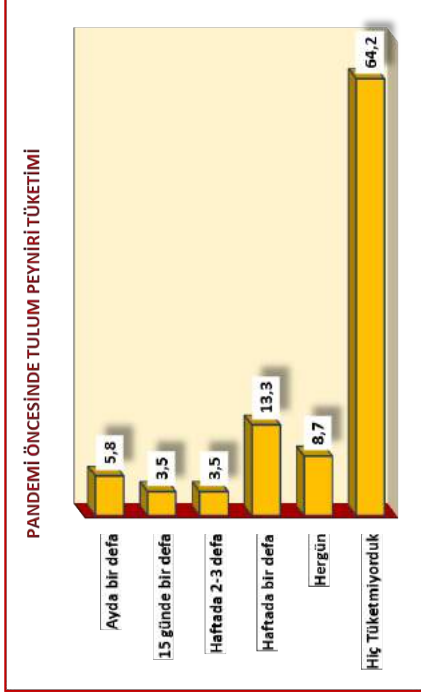
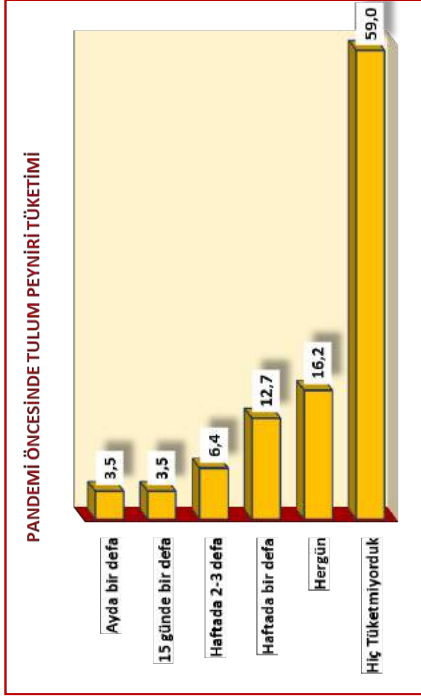
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Beyaz Peynir Tüketimi

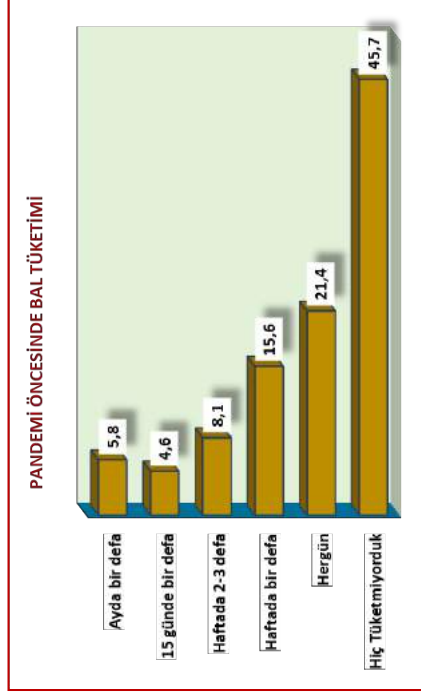
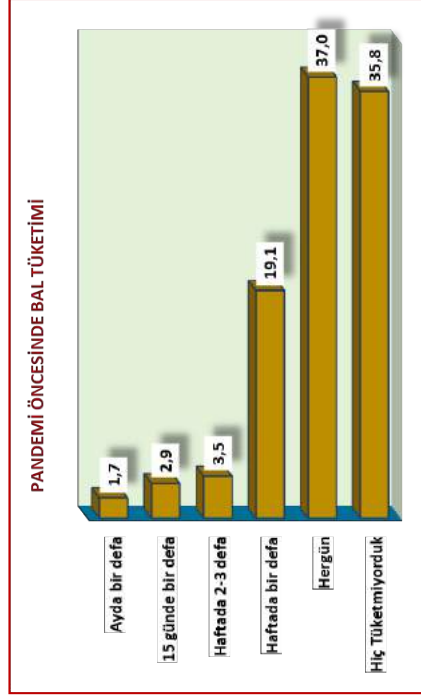
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Kaşar Peynir Tüketimi

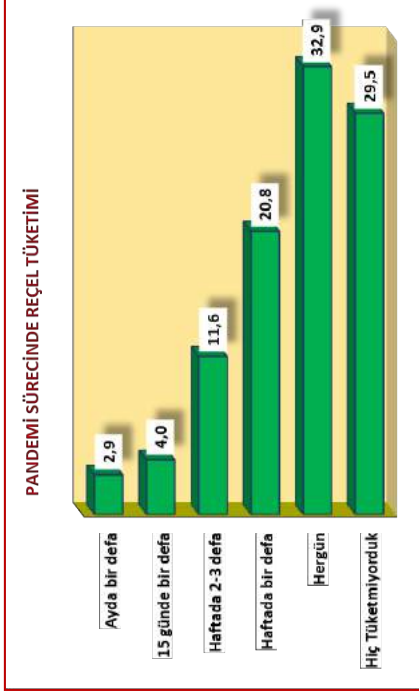
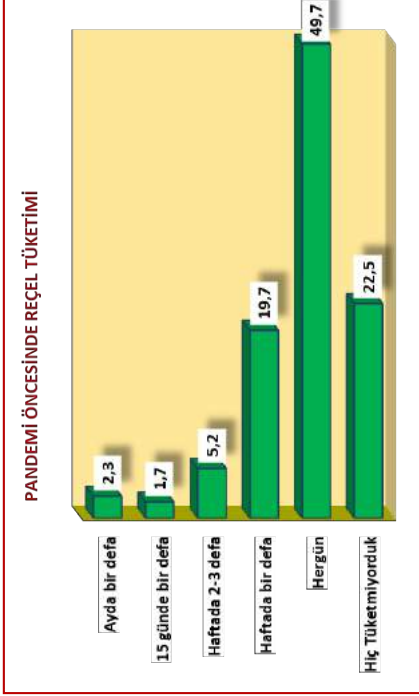
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Tulum Peyniri Tüketimi

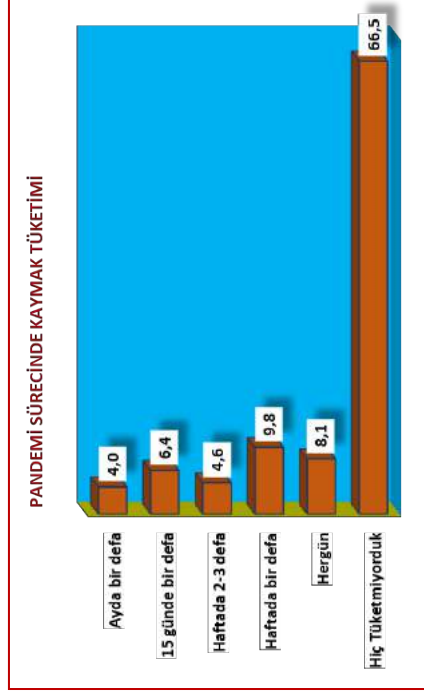
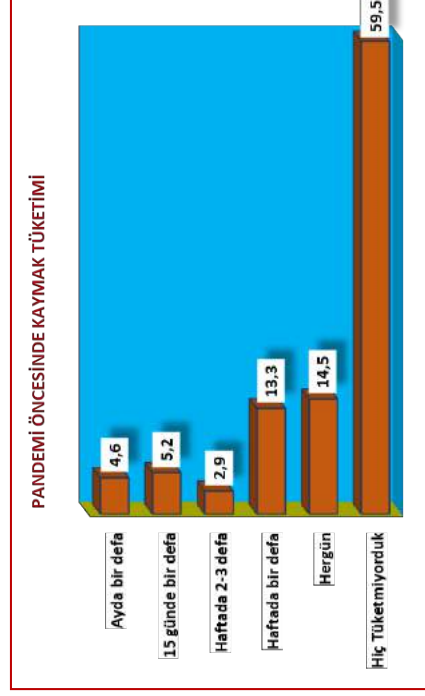
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Bal Tüketimi

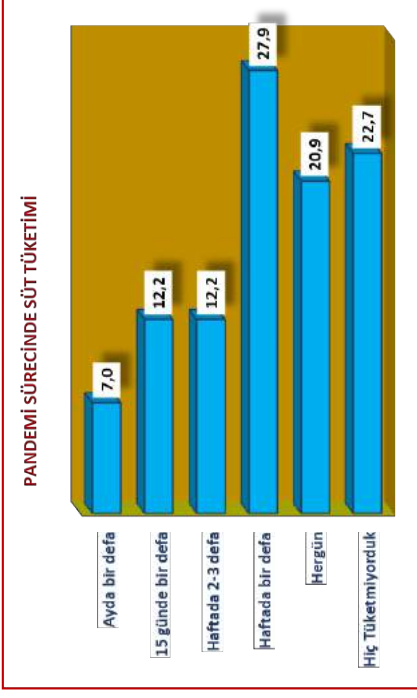
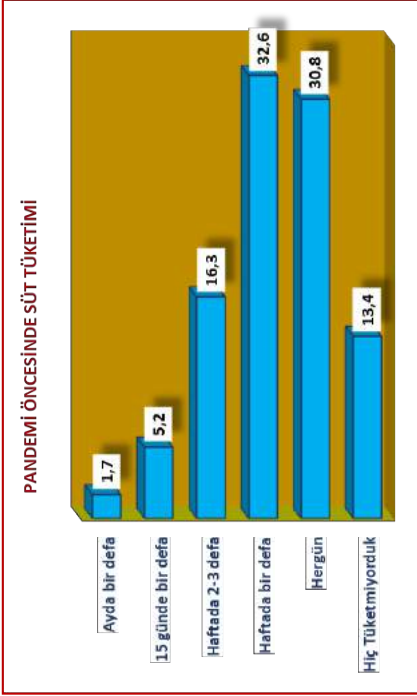
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Reçel Tüketimi

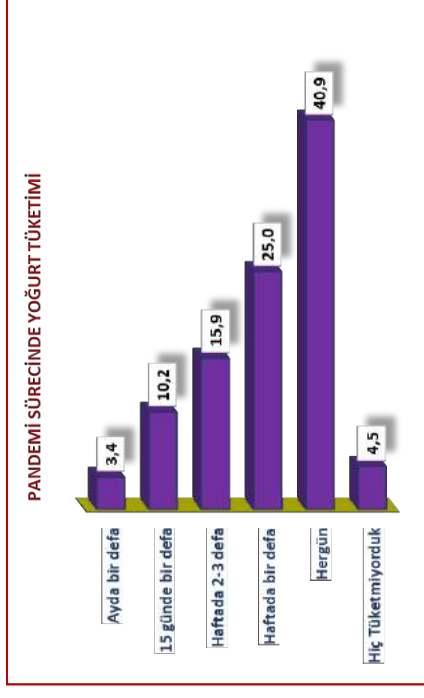
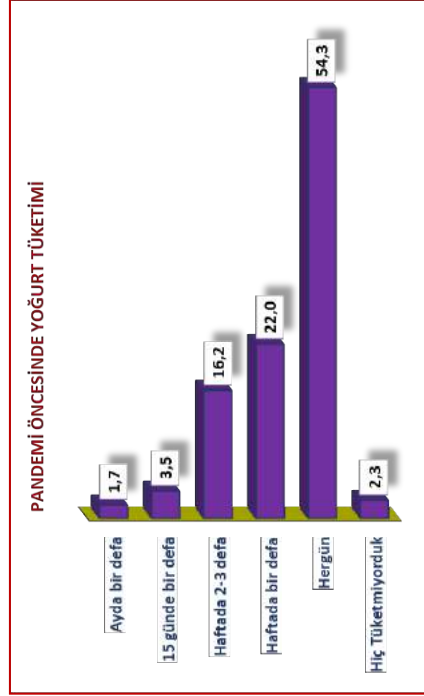
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Kaymak Tüketimi

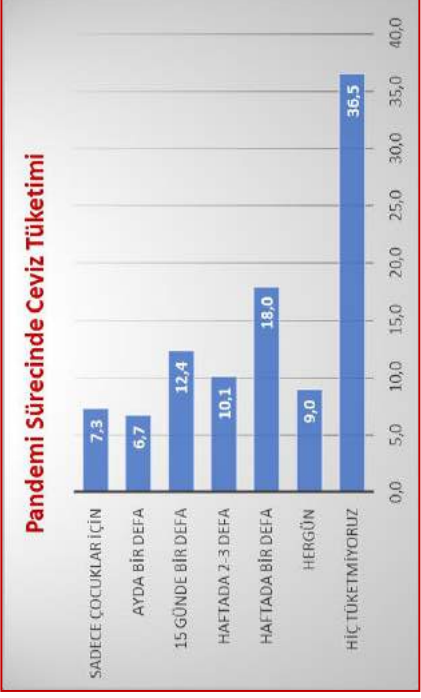
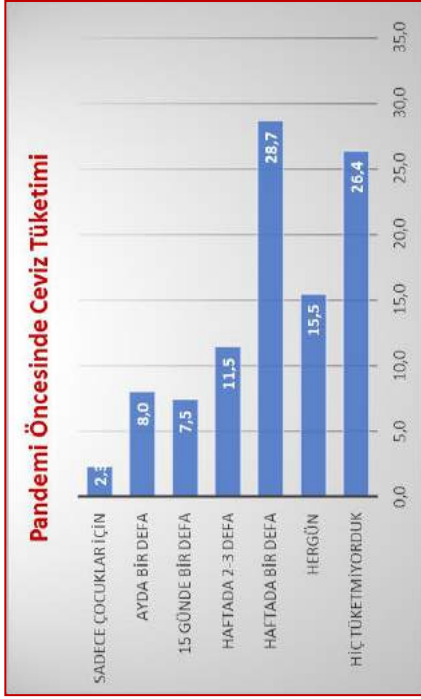
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Süt Tüketimi

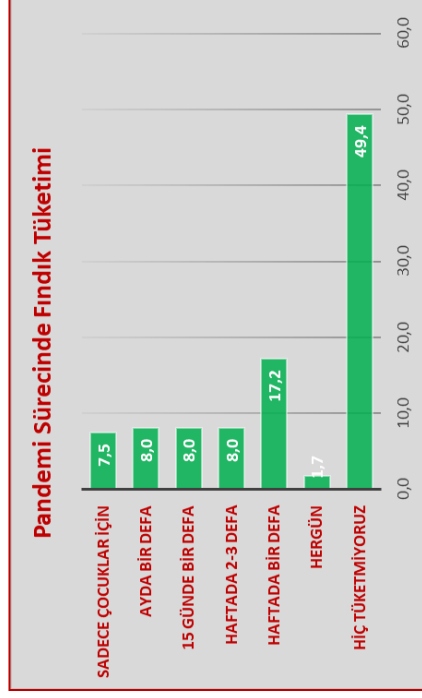
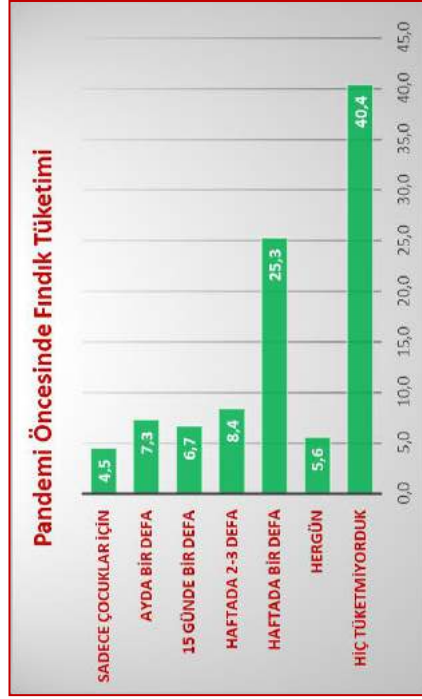
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Yoğurt Tüketimi

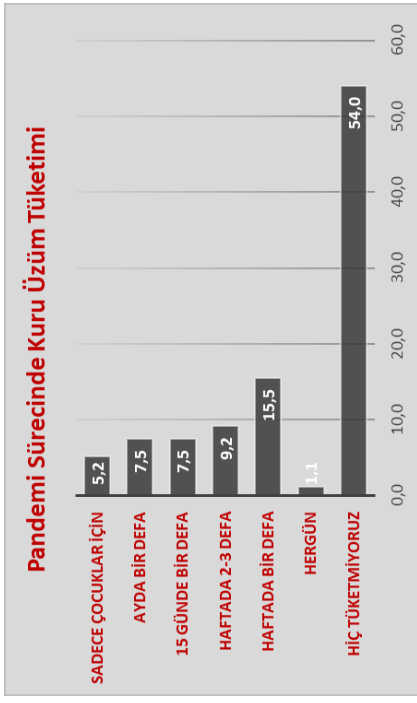
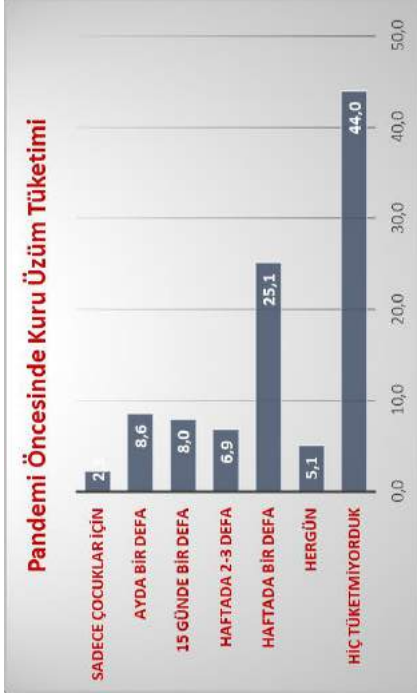
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Ceviz Tüketimi

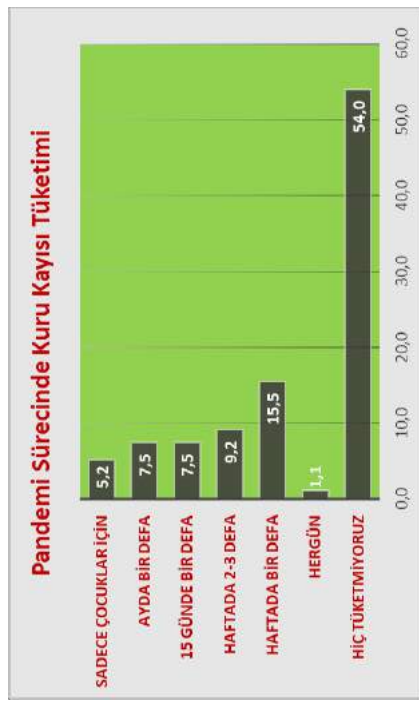
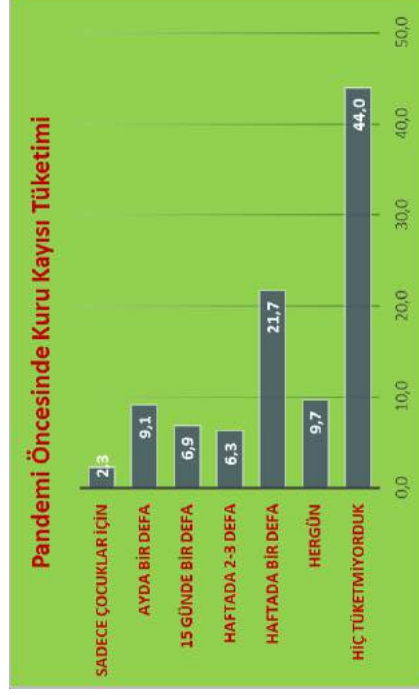
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Fındık Tüketimi

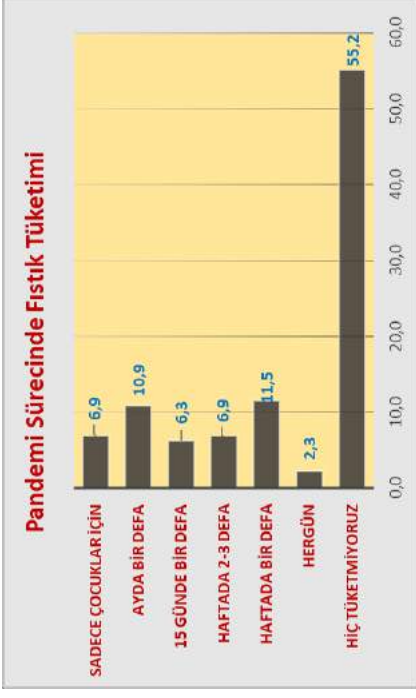
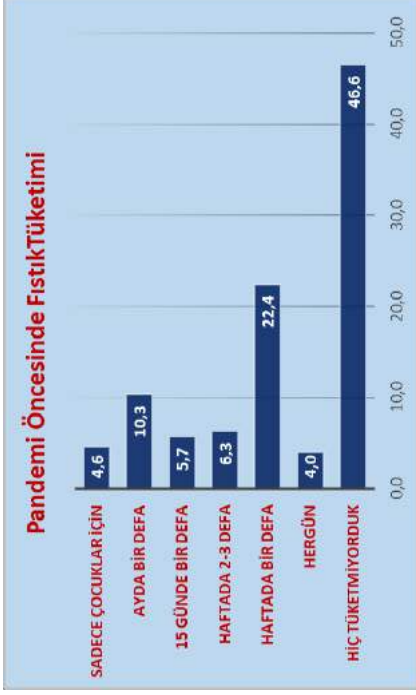
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Kuru Üzüm Tüketimi

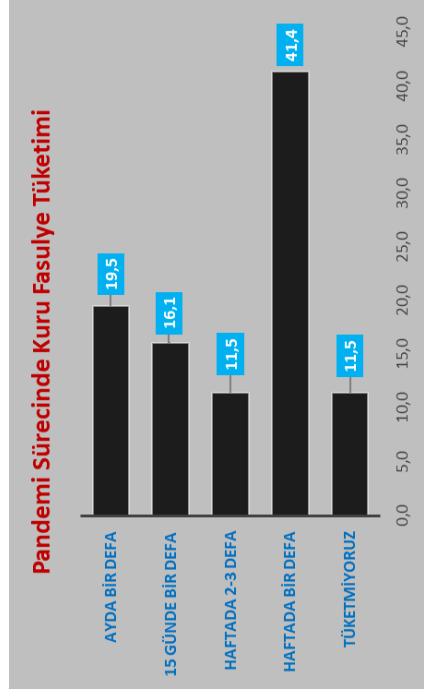
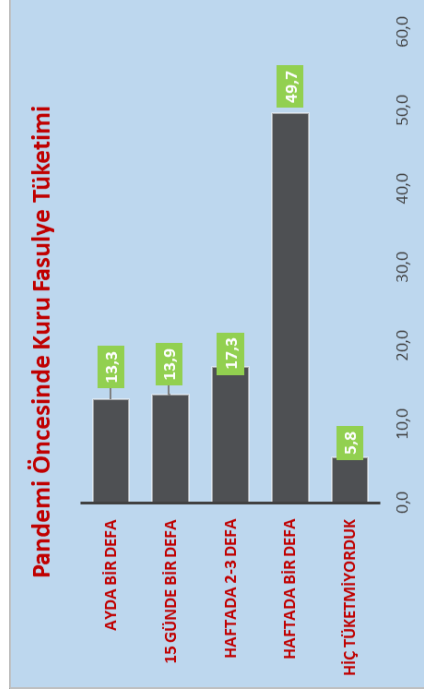
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Kuru Kayısı Tüketimi

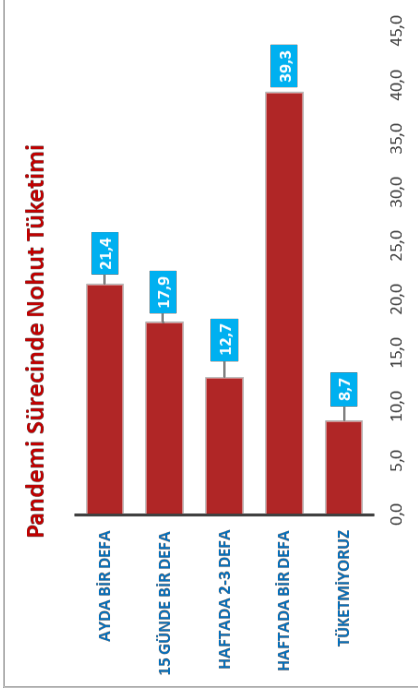
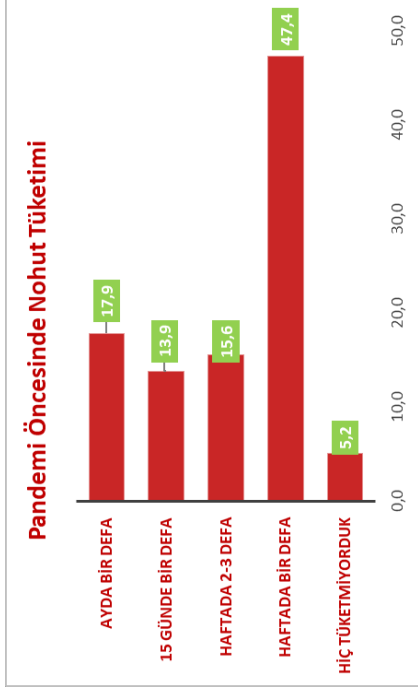
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Fıstık Tüketimi

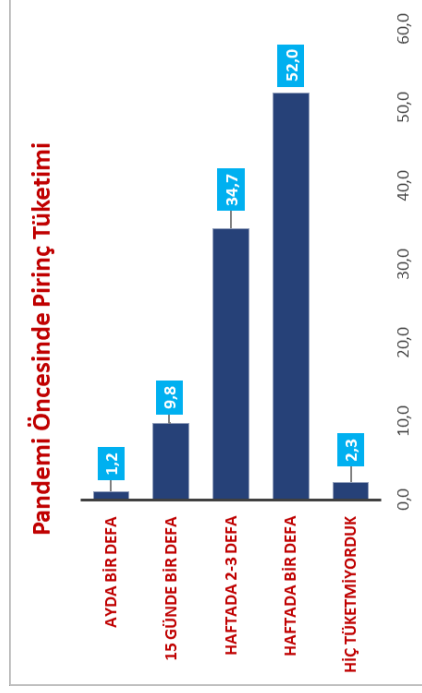
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Kuru Fasulye Tüketimi

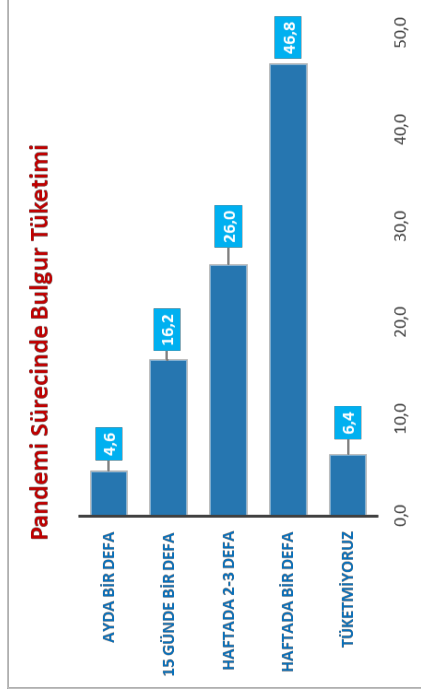
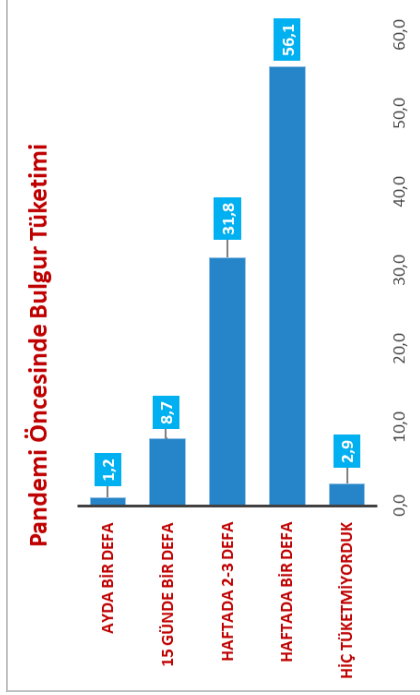
"PANDEMİ ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Nohut Tüketimi

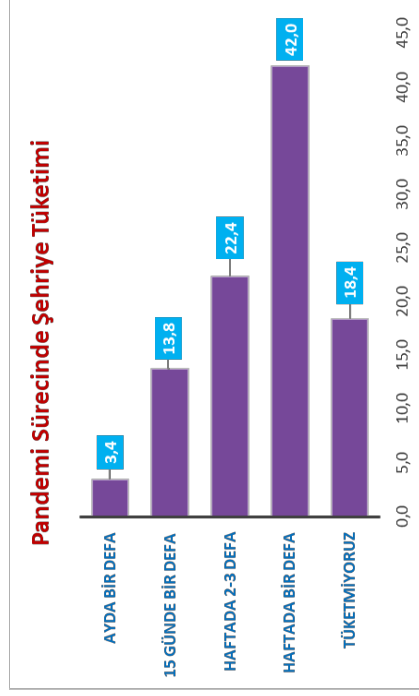
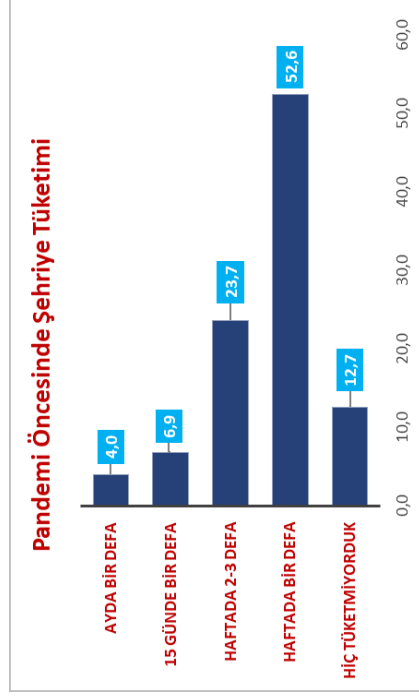
"PANDEMİ ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Piriç Tüketimi

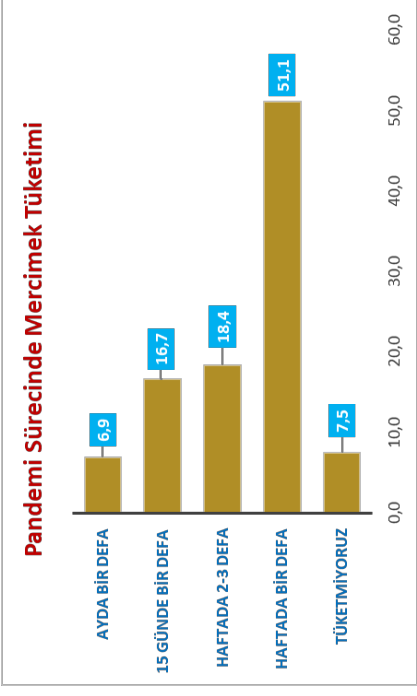
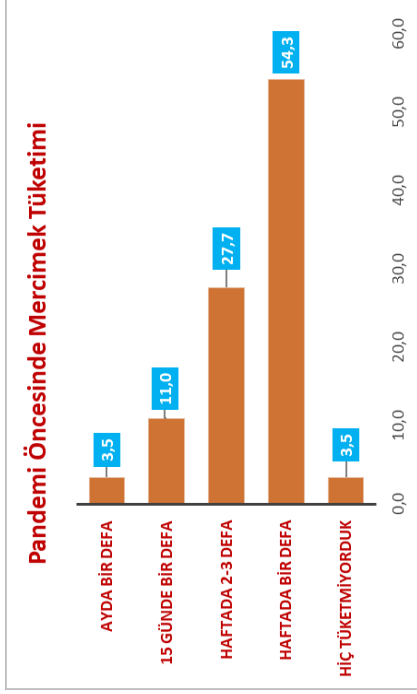
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Bulgur Tüketimi

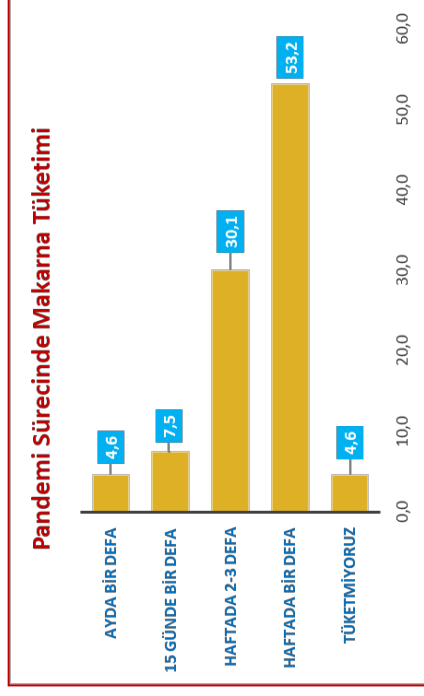
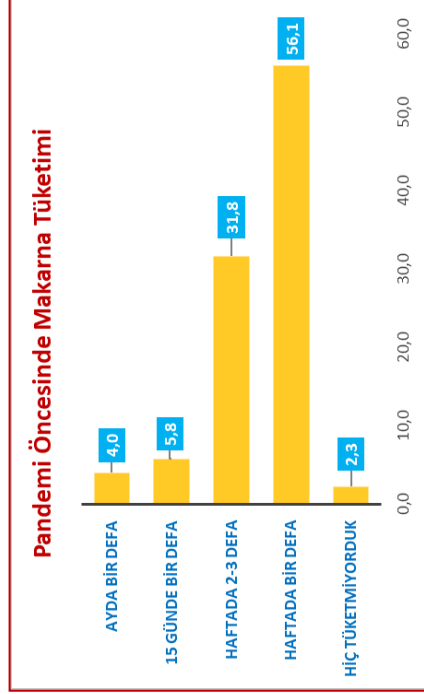
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Şehriye Tüketimi

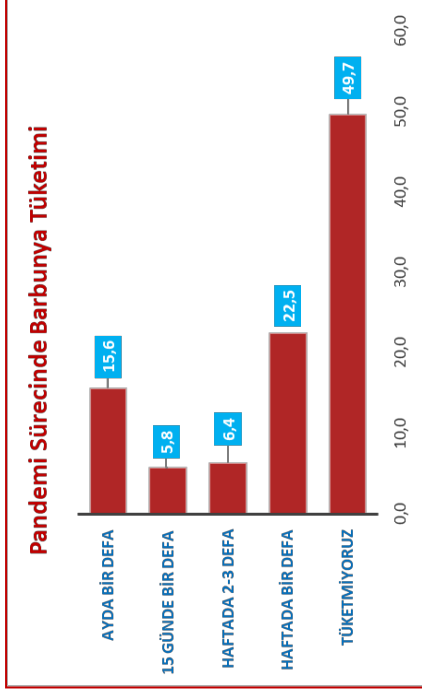
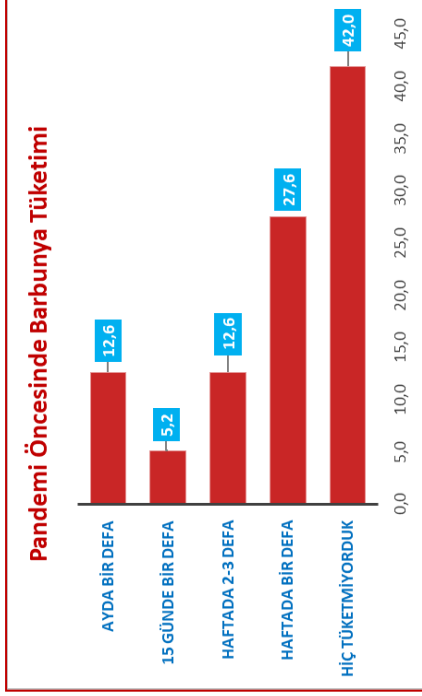
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Mercimek Tüketimi

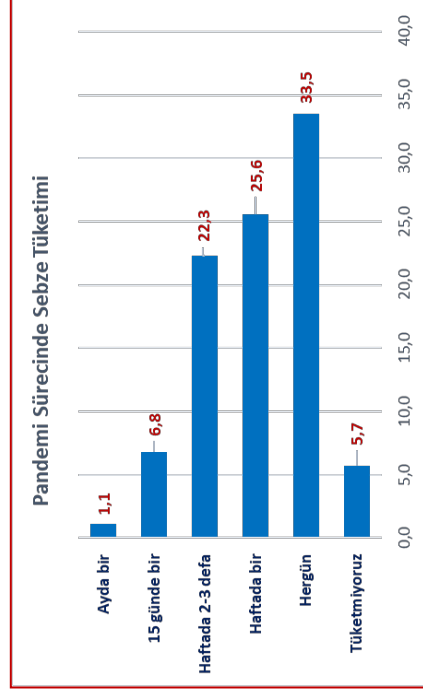
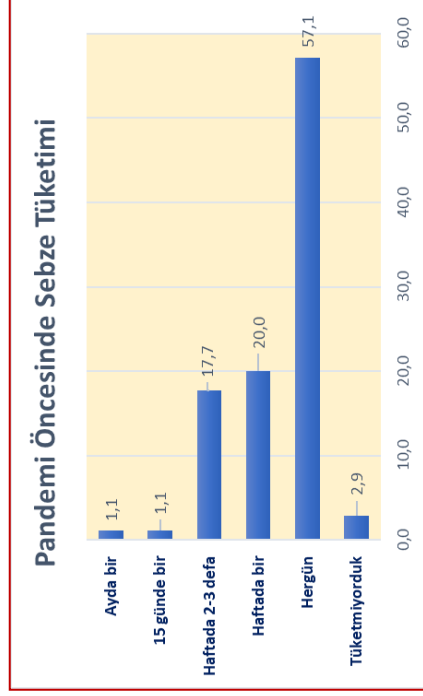
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Makarna Tüketimi

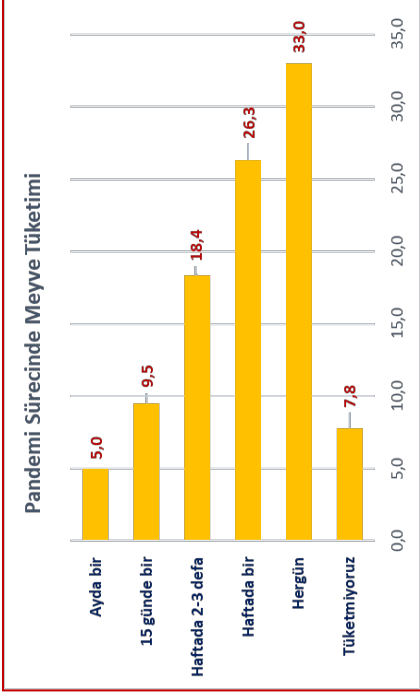
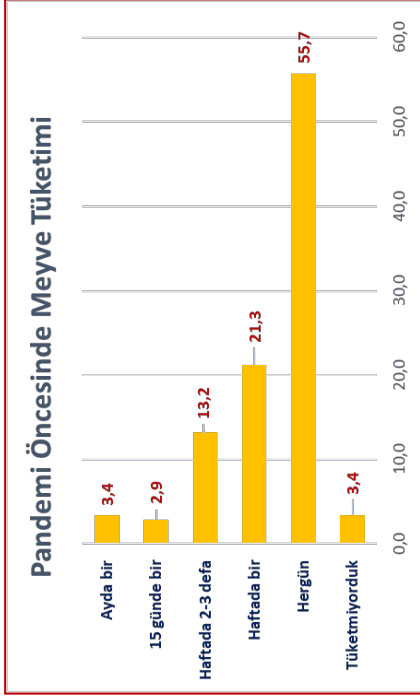
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Barbunya Tüketimi

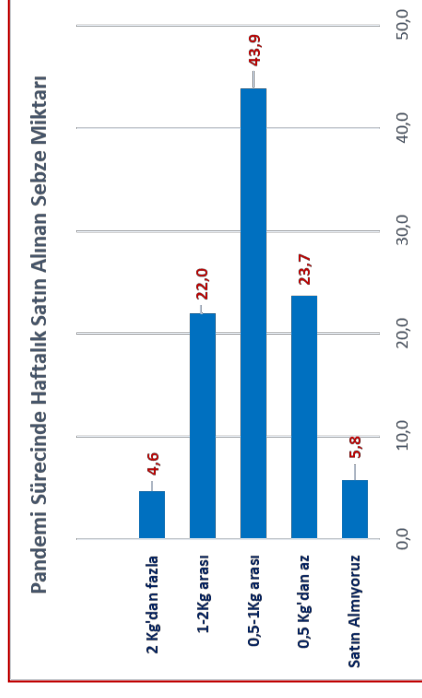
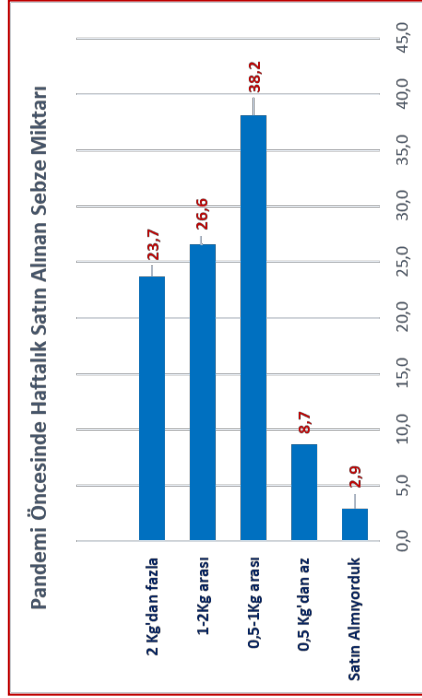
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Sebze Tüketimi

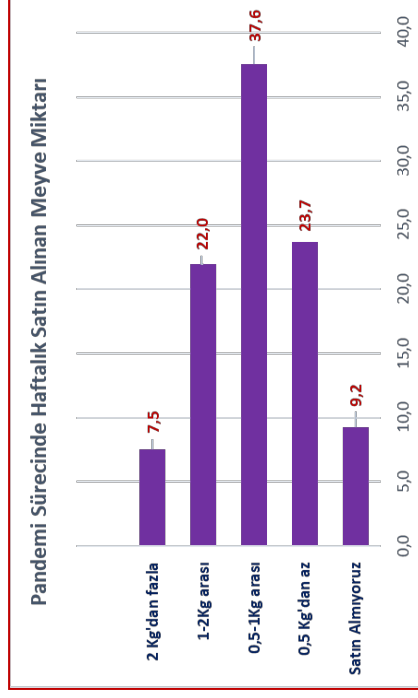
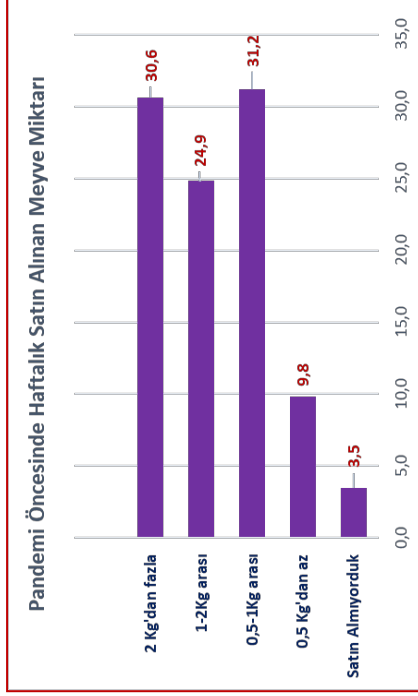
"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE " Meyve Tüketimi

"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Haftalık Satın Alınan Sebze Miktarı

"PANDEMI ÖNCESİNDE ve SÜRECİNDE" Haftalık Satın Alınan Meyve Miktarı

"Bu rapor, ETKİNİZ AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir.
Bu yayının içeriğinden Tüketici Hakları Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde
Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır."